

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

**KIRSAL KESİMDE ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRESEL
TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(ERZİNCAN-ÇAYIRLI İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Celal NAVRUZ

Danışman

Prof. Dr. Erdal AKPINAR

Erzincan 2016

TEZ BİLDİRİMİ

“Kırsal Kesimde Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Tutumlarının İncelenmesi (Erzincan-Çayırılı İlçesi Örneği)” isimli "**Yüksek Lisans**" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Celal NAVRUZ

EK 3: TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri

Prof. Dr. Erdal AKPINAR

Jüri

Prof. Dr. Halil KOCA

Jüri

Doç. Dr. Özlem BEKTAŞ ÖZTAŞKIN

**KIRSAL KESİMDE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRESESEL
TUTUMLARININ İNCELENMESİ
(ERZİNCAN – ÇAYIRLI İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

Celal NAVRUZ

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdal AKPINAR

ÖZET

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarının çeşitli değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, yerleşim yeri, ekonomik durum, anne ve baba eğitim düzeyi) açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma örneklemini, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Erzincan ili Çayırli ilçesinde öğrenim görmekte olan toplam 383 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak demografik soruların bulunduğu kişisel bilgi formu ile Uzun ve Sağlam tarafından geliştirilen Çevre Tutum Ölçeği (ÇTÖ) kullanılmıştır. Veriler, SPSS 17.00 programı ile analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, cinsiyet ve baba eğitim düzeyi değişkenleri açısından farkın anlamlı olduğu; sınıf düzeyi, yerleşim yeri, ekonomik durum ve anne eğitim düzeyi açısından ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevresel Tutum, Kırsal Kesim, Erzincan, Ortaokul Öğrencileri.

**ANALYSIS OF THE ENVIRONMENTAL ATTITUDE OF MIDDLE
SCHOOL STUDENTS
IN RURAL AREAS
(ERZINCAN - ÇAYIRLI DISTRICT SAMPLE)**

Celal NAVRUZ

Master's Thesis, Social Studies Education Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Erdal AKPINAR

ABSTRACT

The purpose of this study is to be analysed the environmental attitude of middle school students according to their sex, class levels, economic situation, and their parent's level of education variables.

The sample of this study constitutes totally 383 students who study in the Çayırılı district of Erzincan throughout 2014-2015 academic year. As the datum collection tools, a publication form including demographic questions and Environmental Attitude Scale (EAS) developed by UZUN and SAGLAM for the primary and middle school students were applied. Datum were analysed with the SPSS 17.00

According to research findings, students' attitudes towards the environment show a significant difference in terms of sex and father's level of education variables. As for class level place of settlement economic situation and mother's level of education have no effect on the students' environmental attitudes.

Key Words: Environment, Environmental Attitude, Rural Area, Erzincan Middle School Students.

ÖNSÖZ

Tarihî çağlardan beri, insan ile doğa etkileşim halindedir. Dünyamızın bugünkü durumu, bu etkileşimin ürünüdür. İnsanoğlu hem çevresindeki olaylardan etkilenir; hem de çeşitli şekillerde çevresini etkiler, hatta zarar vermek suretiyle kirlenmesine neden olur. Çevrenin kirlenmesi demek, insanın yaşam ortamının, yani doğal dengenin bozulması demektir.

Ülkemizde artan çevre sorunlarına karşı birtakım yasal düzenlemeler yapılmış, çevrenin korunması bir vatandaşlık görevi olarak kabul edilmiştir. İyi bir vatandaş çevreye karşı sorumluluğunu bilmeli ve yerine getirmelidir. Ötekine karşı saygı, dünya ile iletişime açıklık, günümüzde ve gelecekte muhtemel yaşanabilecek bireysel ve toplumsal problemleri çözebilecek bilgiye, inanca ve donanıma sahip olma iyi vatandaşlık özellikleridir. Çevre bilinci de bu özellikler arasındadır.

Öğrencilik dönemlerinden itibaren çevre bilincine sahip vatandaşların yetiştirilebilmesi için, öncelikle bu konudaki tutum ve davranışların tespit edilmesi gerekir. Bu kapsamda tarafımızdan yapılan bu araştırmada başlıca çevre sorunları tanımlanmakta ve demografik özelliklerin ortaokul öğrencilerinin çevre tutumlarına etkisi incelenmektedir.

Bu tez çalışmasının plânlanmasında, yapılmasında ve sonuçlandırılmasında pek çok kişinin katkıları oldu. Öncelikle gerek ders aşamasında, gerekse tez sürecinde desteğini benden esirgemeyen Akademik Danışmanım Sayın Prof. Dr. Erdal AKPINAR hocama teşekkürlerimi sunuyorum. Emeği ve yardımı hiç bir zaman unutulmayacaktır. Doç. Dr. Özlem BEKTAŞ ÖZTAŞKIN ve Arş. Gör. Z. Fatih İNEÇ'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Çevre Tutum Ölçeği anketini uyguladığım okulların yöneticilerine, öğretmenlerine ve öğrencilerine şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak hayatımın her döneminde olduğu gibi, tez çalışmamda da yanımda olan, her türlü maddî ve manevî desteği veren aileme teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
SİMGELER VE KISALTMALAR	VIII
TABLOLAR LİSTESİ	IX
ŞEKİL DİZİNİ	XI
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırma Problemi	4
1.3. Alt Problemler.....	4
1.4. Araştırmanın Amacı.....	5
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.7. Araştırmanın Sayıtları.....	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Kırsal Kesim	7
2.2. Çevre	8
2.3. Çevre Eğitimi	10
2.3.1. Çevre Eğitimi Konusunda Milli Eğitim Bakanlığınca Yapılan Proje ve Etkinlikler	12
2.4. Çevre Sorunları	15
2.4.1. Hava Kirliliği	18
2.4.2. Su Kirliliği	20
2.4.3. Toprak Kirliliği	21
2.4.4. Biyocoğrafik Dengelerin Bozulması	22
2.4.5. Nüfus Artışı.....	23
2.4.6. Kültürel Çevre Kirliliği.....	24
2.4.7. Gecekondular Sorunu.....	24
2.4.8. Görüntü Kirliliği	25
2.4.9. Çöp Sorunu	26

2.4.10. Radyoaktif Kirlenme.....	26
2.4.11. Ses ve Gürültü Kirliliği.....	27
2.4. 12. Besin Kirlenmesi.....	29
2.4.13. Elektronik Kirlenme	30
2.5. Çevresel Tutum.....	31
2.6. Çevresel Tutum Konusunda Yapılmış Benzer Araştırmalar	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	36
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Modeli.....	36
3.2. Araştırmanın Evreni.....	36
3.3. Araştırmanın Örneklemi	36
3.4. Araştırmanın Veri Toplama Araçları.....	38
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	38
3.4.2. Çevresel Tutum Ölçeği (ÇTÖ)	38
3.5. Verilerin Analizi	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	41
4. BULGULAR VE YORUMLAR	41
ARAŞTIRMA SORUSU 1.....	41
ARAŞTIRMA SORUSU 2.....	44
ARAŞTIRMA SORUSU3.....	46
ARAŞTIRMA SORUSU 4.....	47
ARAŞTIRMA SORUSU 5.....	50
ARAŞTIRMA SORUSU 6.....	52
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	54
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	54
5.1. Sonuç ve Tartışma	54
5.2. Öneriler	56
KAYNAKLAR	58
EKLER	69
EK-1	69
EK-2.....	70
EK-3.....	71
Ek-4	72
ÖZGEÇMİŞ	73

SİMGELER VE KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SPSS	: Sosyal Bilimler İstatistik Paketi
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
F	: Frekans
%	: Yüzde
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama
N	: Öğrenci Sayısı
p	: Anlamlılık Düzeyi
Ss	: Standart sapma
Sd	: Serbestlik Derecesi
Ort	: Ortalama
t	: Hesaplanan t Değeri
bs	: Baskı
s	: Sayfa
Pj	: Güçlük indeksi
Rj	: Ayırt edicilik indeksi
Vd	: Ve diğerleri
Lise+	: Lise ve Üzeri Eğitim Düzeyi

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1	Tablo 1 Sosyal Bilgiler Programında Çevre Konuları	12
Tablo 2	Tablo 2 Çalışma Grubuyla İlgili Betimleyici İstatistikler	37
Tablo 3	Tablo 3 Çevresel Tutum Ölçeğinin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Alınan En Düşük ve En Yüksek Değerler İle Ölçek Madde Sayısı	41
Tablo 4	Tablo 4 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çevresel Davranışlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	41
Tablo 5	Tablo 5 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çevresel Düşüncelerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	42
Tablo 6	Tablo 6 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çevresel Tutumlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	42
Tablo 7	Tablo 7 Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Davranışlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	44
Tablo 8	Tablo 8 Öğrencilerin Sınıf Düzeyi İle Çevresel Düşünceleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	44
Tablo 9	Tablo 9 Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	45
Tablo 10	Tablo 10 Öğrencilerin Yerleşim Yerine Göre Çevresel Davranışlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	46
Tablo 11	Tablo 11 Öğrencilerin Yerleşim Yerine Göre Çevresel Düşüncelerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları	46
Tablo 12	Tablo 12 Öğrencilerin Yerleşim Yerine Göre Çevresel Tutumlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları	47
Tablo 13	Tablo 13 Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Çevreye Karşı Davranışlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	48

Tablo 14	Tablo 14 Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Çevreye Karşı Düşünceleriyle İlgili Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	49
Tablo 15	Tablo 15 Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	49
Tablo 16	Tablo 16 Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Çevresel Davranışlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	50
Tablo 17	Tablo 17 Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Düşünceleriyle İlgili Kruskal Wallis Testi Sonuçları	50
Tablo 18	Tablo 18 Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	51
Tablo 19	Tablo 19 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Davranışlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	52
Tablo 20	Tablo 20 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Düşünceleriyle İlgili Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	52
Tablo 21	Tablo 21 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	54

Şekil Dizini

Şekil No	Şekil Adı	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1	Çevre Kavramının Çok Boyutluluğu	10
Şekil 2	Çevre Sorunları ve Boyutları	16
Şekil 3	Ses ve Gürültü Seviyeleri	29
Şekil 4	Gıdalardaki İlaçlar ve Etkileri	30
Şekil 5	Tutum 3 Boyutludur	31
Şekil 6	Bireylerin Çevresel Tutum ve Davranışlarını Belirleyen Başlıca Etkenler	33

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın sayıltıları ve tanımları yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Günümüzün giderek küçülen dünyasında çevre, insanların ortak kullanım alanı haline gelmiştir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve bilimsel alanda kat edilen mesafe dünyayı küçük bir köy haline çevirmiştir. İnsanların çevre ile olan ilişkilerinde bu gelişmelerin etkisi büyüktür. İnsanoğlu varoluşundan buyana doğa ile etkileşim halindedir. Dünyanın son halini alması bu etkileşimin bir sonucudur (Aksu, 2009). İnsanlarla yaşadığı çevre ayrılmaz bir bütündür. Bu bütünlük çerçevesinde insanın doğayla etkileşimi kaçınılmaz bir olaydır (Kocataş, 2006). İnsan, doğayla etkileşimi nedeniyle doğadaki faaliyetlerden etkilenir ve doğayı etkiler bozar kirletir. İnsanların çevreyi bozmaları, yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan doğal ortamın tahrip edilmesi, bozulması anlamına gelmektedir (Yalçın, 1993).

Doğal ortamın bozulması, canlıların yaşam koşullarında ciddi bir tehdit oluşturduğu durumlarda, çevrenin korunması ile ilgili yaptırımlar, ekonomik faaliyetler karşısında önem kazanır. Çünkü elde edilmeye çalışılan ekonomik refah çoğu zaman arzu edilen sosyal bir yaşam sonucuna ulaştırmamaktadır. Canlıların yaşam faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan temellerin ortadan kalkmasına sebep olan gelişmeler sonucu oluşan refah düzeyi, insanların gerçekleşmesi beklenen söz konusu refah düzeyinden faydalanmasını engeller. Ekonomik gelişmelerin toplumsal anlamda faydalı olabilmesi için; insanları refah düzeyine ulaştıracak olan kalkınma hamlelerinin gerçekleştirilmesinde çevreye zarar vermeme temel ilke olarak kabul edilmelidir. Bu ilkelerin yerine getirilmesi, yaşanabilir bir dünyanın kazanılmasıyla özdeşleşmiştir (Batak, 2011).

Artan çevre sorunlarını tespit etme ve bu sorunlara çözüm bulmaya yönelik çalışmaların dünyada 1970'li yılların başından itibaren siyaset, bilim ve eğitim alanlarında olduğunu görüyoruz. Stockholm'de 1972 yılında düzenlenen BM İnsan Çevresi Konferansı, BM Ortak Geleceğimiz Raporu (1982) ve Rio Konferansı (1992) gibi etkinlikler çevreyle ilgili çalışmalara örnektir. BM İnsan Çevresi Konferansı'nda insanlığın çevreyi korumak, geliştirmek ve gelecek kuşaklara temiz bir çevre bırakmak zorunda olduğu belirtilerek; insanlığın çevresel tutumlarına dikkat çekilmiştir (Ünal ve Dımışkı, 1999). Her insanın doğumundan ölümüne kadar içinde yaşadığı çevreyi etik değerler bağlamında koruması ve geliştirmesinde sorumlulukları vardır (İlgaz, Bilgili 2006). Bu durum, çevre ile yakından ilişkisi olan Sosyal Bilgiler eğitimcilerini çevresel tutum üzerinde çalışmaya sevk etmiştir.

Dünya ile birlikte ülkemizde de çevre sorunları artış göstermiştir. Çevre sorunlarının artmasına karşı birtakım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerle içinde yaşadığımız çevrenin korunması bir vatandaşlık görevi sayılmıştır. İyi bir vatandaş çevre konusunda sorumluluklarını yerine getirmelidir. Küresel vatandaş; ötekine karşı saygılı, çevresiyle olumlu iletişim içerisinde, çevresinde karşılaşılabileceği her türlü kişisel ve ya sosyal sorunları çözebilecek bilgiye ve tecrübeye sahiptir (Akpınar ve İçen, 2012). Sosyal, kültürel, ekonomik vb. hayatın her alanında yeterli çevre bilincinin kazandırılması, çevrenin korunması ve artan çevre kirliliğinin önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Çevre konusunda üzerine düşen görevleri yapan, çevreyi koruyan onun bir parçası olduğu bilinciyle hareket eden bireyler yetiştirmek, çevre sorunlarının çözümünde etkili bir yoldur. Bireylerin çevreyle ilgili faaliyetlerinde bilinçlendirilmesi ve onların tutumlarının olumlu yönde değiştirilmesi gerekmektedir. Çevresel tutum konusundaki başarı bireylerin bu konudaki tutumlarının tespit edilip olumlu yönde değiştirilmesine bağlıdır (Aslan, Sağır ve Cansaran, 2008). Çevreye karşı olumlu bir tutum geliştirme bağlamında diğerlerinin düşüncesini anlama anlamına gelen demokrasi ve hoşgörünün de toplumda yaygınlaşması ve benimsenmesi için okullara ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir (Bektaş Öztaşkın ve İçen 2014).

Gelecek dönemlerdeki çevrenin durumu, bu dönemlerde yaşayacak nesillerin çevreye karşı tutumlarıyla ilgilidir. Gelecek kuşakların çevreye özen göstermeleri için çevreyle ilgili çalışmalara erken yaşlarda başlanmasının büyük önem taşıdığını Çocukluk Birliği (Childhood Alliance) adlı kuruluşun bu dönemin kritik dönem olduğunu belirtmesinden anlamaktayız (Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden, 2007). Ülkemizde ilkokulu tamamlayan bireyler okuryazarlığın yanında hayatta başarılı olmanın temellerini almış olur. Bu temeller üst öğrenim basamaklarına geçmekte yardımcı olmakla beraber ilk ve ortaokulun temel amaçlarından olan çevresel tutumun geliştirilmesini de içerir. Bu kapsamda ilk ve ortaokul eğitimi amaçları içerisinde doğaya sevgi ve saygı duyan, tarihsel ve kültürel mirasa sahip çıkan, çevresindeki canlı ve cansız varlıklara değer veren, doğal kaynakları tutumlu kullanan bireylerin yetiştirilmesi de vardır (Vural, 2003).

Eğitimle, çevre bilincine sahip bireylerin olduğu bir toplum oluşursa çevre daha etkili ve verimli kullanılmış olur. Bireylerin çevre konusunda bilinçlenmesi, içerisinde yaşadığı çevreyle ilgili olumsuzluklara tepki göstermesi, bireysel çıkarlarını toplumsal çıkarlarla birlikte düşünmesini amaç edinen eğitim sistemiyle toplumun düşünme ve karar verme gücü de gelişecektir. Çevresel tutumun belirlenip olumlu yönde geliştirilmesiyle çevreye karşı sorumluluk bilincinde olan bireyler yetiştirilir. Böylece insanlar daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama imkânına kavuşur. Bu amacı gerçekleştirmek ise insanın görevidir (Aydın, Çepni, 2012).

Günümüzde hemen hemen herkes ekolojik dengenin bozulmasından, hava, su ve toprak kirliliğinden, küresel ısınmadan, hormonlu besinlerden, nüfus artışından, bitki ve hayvan türlerinin yok edilmesinden yakınmaktadır. Bu durum sosyal medyada ve üniversitelerde gerçekleştirilen tartışmaların ana gündem maddesi olarak ele alınmaktadır (Altunoğlu, Atav, 2009). Toplumdaki her bireyin çevresel risklerin farkında olup, çevre koruma duyarlılığına sahip olması ve bu alanda çaba göstermesi toplumsal bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır (Bodur, 2010).

Uluslar varlıklarını devam ettirmek istiyorlarsa, doğal zenginliklerinin sürdürülebilirliğini garanti etmek zorundadırlar. Doğal varlıkların

sürdürülebilirliğinin sağlanması ise, doğal çevreyle etkileşim halinde olan kişilerin yanı sıra her türlü kurumun ve kuruluşun eğitilmesiyle mümkündür. Bunu sağlamanın en doğru yolu, bireylere çocukluktan itibaren olumlu çevresel tutum kazandırmaktır. Bireylere olumlu çevresel tutum kazandırmada ve bilgilendirmede gönüllü kuruluşların rolü de oldukça önemlidir. Bu kuruluşların en önemli işlevlerinden biri, çevrenin korunması için toplumun değişik kesimleri arasında dayanışmayı sağlamak olmalıdır. Bir diğer işlevi ise halkı bilgilendirerek çevre ile ilgili faaliyetlere katılımı sağlamaktır. Ancak bu şekilde halkın çevre sorunlarına daha bilinçli şekilde sahip çıkması mümkün olacaktır (Tombul, 2006).

Son zamanlarda artan pek çok hastalık ve sağlık sorunlarının temelinde çevresel etkileşimlerin olduğu ve bunlardan kaçınmanın tek yolu da çevresel risklerden uzak durmak olduğu bilinmektedir. Çevresel tutumun gelişmesi ile insan arzu ettiği sağlıklı çevrede yaşayabilecektir (Sayan, 2013).

1.2.Araştırma Problemi

Araştırma problemini “kırsal kesimdeki ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumları, demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu temel probleme bağlı olarak araştırmanın aşağıda belirtilen alt problemlerine yanıt aranacaktır.

1.3.Alt Problemler

Kırsal kesimde ortaokul öğrencilerinin çevreye karşı tutumları;

1. Cinsiyet
2. Sınıf düzeyi
3. Yerleşim yeri
4. Ekonomik durum
5. Baba eğitim düzeyi
6. Anne eğitim düzeyi

Değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.4.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada “Ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi” amaçlanmıştır.

1.5. Araştırmanın Önemi

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, artan çevre sorunlarına yönelik ülkeler bir dizi önlemler almaya başlamışlardır. Bu önlemler için öncelikle bireylerin çevresel tutumlarının tespit edilmesi önem arz etmektedir (Aslan, Sağır ve Cansaran 2008). Çevre problemlerinin temelinde, sanayileşme ve teknolojik gelişmenin yanında bireylerin bilinçsiz davranışları eğitimsizlik olduğu bilinmektedir. Mevcut çevre sorunlarının çözümü için bireylere çevreyle ilgili olumlu yönde çevresel tutum kazandırmak gerekmektedir (Altın, Bacanlı ve Yıldız 2002; Kavruk, 2002). Bu nedenle Childress ve Wert (1976), Harvey (1977), Hungerford ve Peyton (1976), Rubba ve Wiesenmayer (1985) gibi araştırmacılar, çevre problemlerinin önüne geçebilmek için çevresel tutumun geliştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Culen ve Volk, 2000).

İnsanların doğal dengeye bilinçsiz müdahalesinden kaynaklanan çevre kirliliği, gecekondulaşma, sanayileşme, hızlı nüfus artışından dolayı üretim ve tüketim faaliyetlerinde kullanılan olumsuz üretim tekniklerinden dolayı çevre sorunları giderek artmaktadır (Tanrıvermiş, 1997). Artan çevre sorunlarına karşı alınan önlemler, çevre sorunlarına sebep olan faktörlerin artışına karşı yetersiz kalmaktadır. Bu durum insan yaşamı için gerekli olan hava, su, toprak gibi temel yaşam unsurlarını hızla kirliletmekte ve insan yaşamını tehdit eder hale getirmektedir. İnsanlar yaşamak için ihtiyaçları olan mal ve hizmetleri üretirken aynı zamanda yaşam için gerekli olan çevreyi kirliletmektedir. Bu dengenin kurulması için bireylerde istendik yönde çevresel tutumun oluşturulması gerekmektedir (Yıldırım, 2012).

Öztürk’ün (2008) de belirttiği gibi, çevresel tutumun olumlu yönde olduğu toplumlarda çevrenin kirlenme olasılığına karşı tedbirler bireyler tarafından alınır.

Çünkü çevre bilincinin yüksek olduğu bireylerden oluşan toplumlarda, insanlar çevre kirliliğinin kendilerini nasıl etkileyeceğini bilir ve hayatlarının her alanında çevreye azami özen gösterirler.

Bu çalışmada, öğrencilerin çevreyle ilgili bilgi ve tutumlarına etki eden değişkenleri ve bu değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmadan elde edilecek bulguların, benzer konularda yapılacak araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma 2014-2015 eğitim ve öğretim yılına ilişkin verilerle sınırlıdır.
2. Araştırma, Erzincan iline bağlı Çayırılı ilçesinde eğitim gören toplam 410 ortaokul öğrencisi ile sınırlıdır. Bu öğrencilerin 383'üne ulaşılmıştır.

1.7. Araştırmanın Sayıltıları

1. Seçilen araştırma yöntemi, bu araştırmanın amacına, konusuna ve araştırma problemine uygundur.
2. Öğrenciler, çevresel tutum ölçeğini ve demografik sorular içeren tanıtım formunu içtenlikle cevaplamışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde; kuramsal çerçeve olarak kırsal kesim ve çevre kavramına, çevre sorunlarına, çevresel tutuma ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Kırsal Kesim

Kırsal kesim, kısaca kırsal yerleşmelerde yaşayan ve ağırlıklı olarak tarım ve tarıma dayalı üretim faaliyetleriyle geçimini sağlayan kesimdir. Genel olarak nüfusu 2000'den az olan yerleşmeler kırsal yerleşme olarak kabul edilmektedir. Nüfusu on binin altında olan yerleşmeler, kır yerleşmeleri olarak tanımlanır. En tipik örneği köylerdir. Kasabalar ise fonksiyonları bakımından kır ve şehir yerleşmeleri arasında ara form oluştururlar. Birçok araştırmacıya göre değişmekle birlikte, nüfusu 2000 ile 10000 arasında olan yerleşmeler kasaba olarak kabul edilirler. Ekonomide tarımsal üretiminin hâkim olması nedeniyle kır yerleşmelerine, bazı hizmet ve ticari fonksiyonlarının gelişmiş olması nedeniyle de şehir yerleşmeleriyle benzerler (Güner, Koca ve Koday 2007).

Kırsal yerleşmeler birçok ölçüte göre sınıflandırılabilir. çevre konusuyla da ilgili olması açısından dokularına göre yapılacak sınıflandırmanın konumuza daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Kırsal yerleşim birimleri dokularına göre toplu ve dağınık olmak üzere iki gruba ayrılır. Yer şekillerinin engebeli olduğu yerlerde dağınık yerleşme tipi gelişmiştir. Bu tür yerleşmelerde evler araziye tek tek ya da birkaç evden oluşan kümeler halinde dağılmıştır. Dağınık yerleşmenin tipik örneklerine ülkemizin Doğu Karadeniz kıyı kesiminde rastlanır. Türkiye'deki yerleşim birimlerinin büyük bir kısmı toplu yerleşmeler şeklindedir. Bu yerleşim biçiminde evler birbirine yakın konumlanmıştır. Ülkemizde bu tür yerleşmeler genellikle vadi tabanlarında, dağların yamaç ve eteklerinde kurulmuştur. Tek ev ve eklentileri ile köy arasında geçiş tipi gösteren yerleşmelere, köy idari yapısına bağlı yerleşmeler denir (Yaşar, 2012).

2.2.Çevre

Seksenli yıllardan önce mekânsal ve beşeri çevreden oluşan çevre tanımı seksenli yıllardan sonra genişlemiş ve farklı boyutlara ulaşmıştır. Bireylerin yaşadığı köy, şehir, mahalle gibi mekânlardan oluşan coğrafi çevre; arkadaş, akraba, komşular gibi insanlardan oluşan toplumsal çevre tanımı ve canlıların içinde yaşayıp faaliyetlerini sürdürdüğü ortam olan çevrenin tanımı seksenli yıllardan sonra genişlemiştir (Atasoy, 2005).

Çok boyutlu bir kavram olan çevrenin sadece doğal boyutu değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik, politik, psikolojik boyutları da yerine göre farklı yönleri ön plana çıkarılarak farklı tanımları yapılmıştır (Kahyaoğlu, Daban ve Yangın, 2008). Bağımlı ve aynı zamanda bir parçası olduğumuz, etkilendiğimiz ve etkilediğimiz ortamdır çevre. Canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşim ortamı olan çevre insan faaliyetlerini etkilemektedir. Bu etki dolaylı ve ya dolaysız olabilir. Uzun bir zaman alır (Keleş ve Hamamcı, 2005, Güllü, 2007). Çevre, fiziksel ve toplumsal olarak ikiye ayrılabilir. Ayrıca mekânsal boyutları içinde yerel, bölgesel, ulusal ya da uluslararası bağlamda ele alınabilir. Yaşadığımız çevre birbirine bağlı ve biri diğerini sürekli etkileyen toprak, hava ve sudan meydana gelir. Çevre; canlıları etkileyen, gezegenimiz üzerinde veya dışında olan her türlü nesnedir. Canlı varlıklar birey olarak sınırlıdır. Buna rağmen çevre için kesin bir sınır çizmek mümkün değildir. Pratik olarak çevre denildiğinde, biyosfer akla gelir. Yer kürenin yüzeyi ve yeryüzünü çevreleyen atmosferden oluşur (Karpuzcu, 2007). Çevreyi meydana getiren öğelerin arasındaki ilişkiye bakılarak, etkileşimin sıkı ve karşılıklı olduğu, insan faaliyetlerinin çevreyi kaçınılmaz bir şekilde etkileyeceği vurgulanmıştır.

Karpuzcu (2007)'nin çevre tanımına göre, canlı varlıklar insan ile sınırlı tutulmuştur. Çevre ve insan etkileşiminde, yaşamsal faaliyetlerinden dolayı etkilenenin insana özgü olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle insan çevre konusunda aktiftir. En güçlü ve en zeki memeli olan insan hem çevreden etkilenir, hem de onu etkilemek ve değiştirmek için bütün gücünü, aklını ve yaratıcılığını kullanır. İnsan çevrenin en faal ögesi olarak onu en çok değiştiren, ondan en çok faydalanan ve onun sonunu belirleyebilecek potansiyele sahip tek varlıktır (Atasoy, 2005). İnsan, çevre

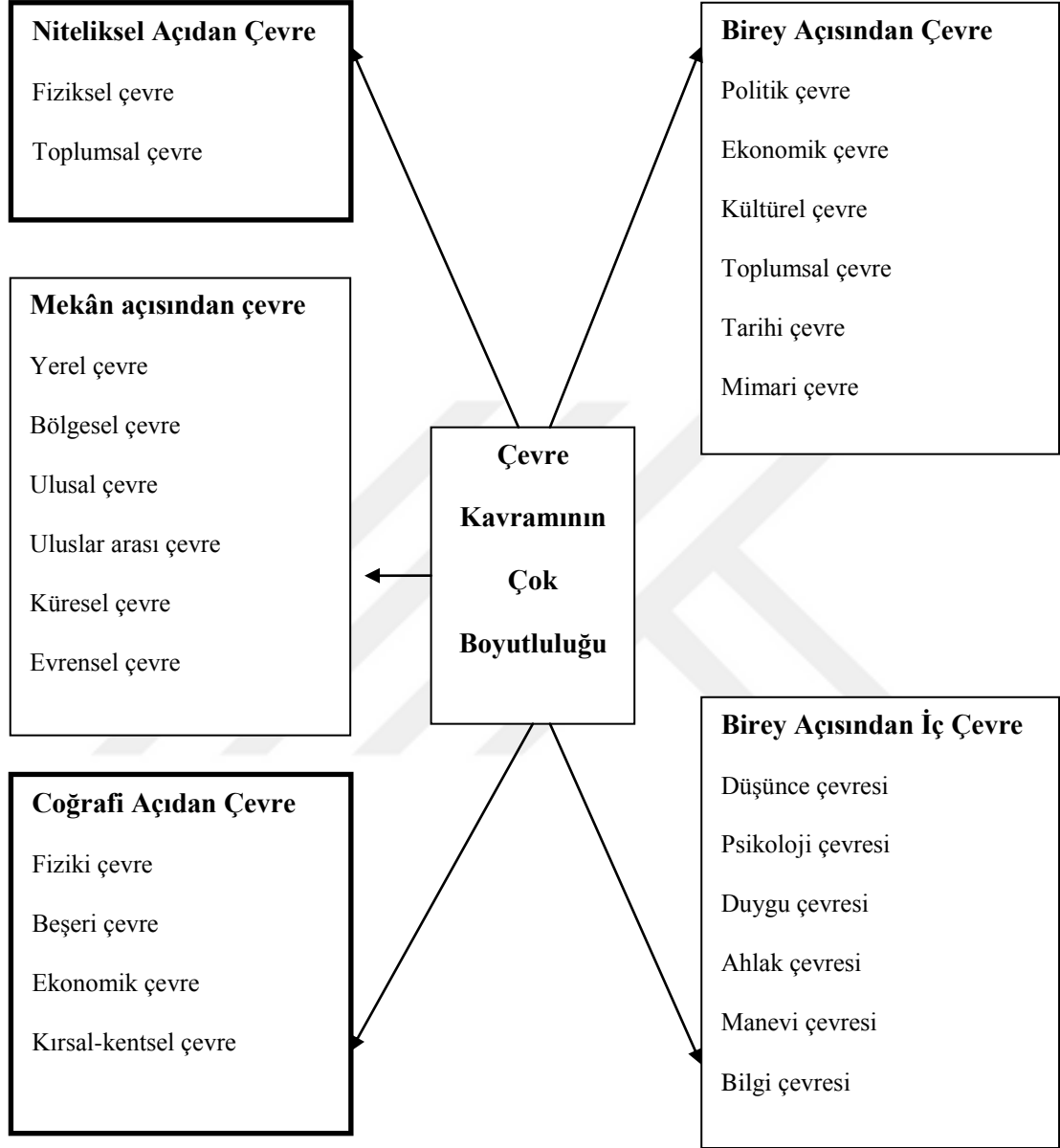
üzerinde en çok değişiklik yapan varlıktır. Haktanır ve Çabuk (2003), bu durumun insanoğlunun kendi yaşamını devam ettirmede sıkıntı oluşturacağını şöyle ifade etmektedir: “Doğanın kendini yenileme kabiliyeti sınırlıdır. Bu nedenle var olan ekolojik dengelerin bozulmasını önlemek, insanoğlunun yaşamını devam ettirmesi bakımından son derece önemlidir”.

Çevre; coğrafi mekân sınırlarına bağlı olarak; kırsal-kentsel, yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte incelenebilir. Çevrenin yaşanılan yere göre, kültüre göre, alana göre ve yaşayan toplumun yapısına göre fonksiyonları vardır. İçinde doğa faaliyetlerinin olduğu, insan faaliyetlerinin olmadığı ya da etkilemediği çevre, çevrenin doğal boyutudur (Çabuk, Karacaoğlu 2003). Doğa aleyhine gelişmeler, insanın yeryüzünde kendine ait yapay bir çevre oluşturmasıyla başlamıştır. İnsanın oluşturduğu yapay çevre doğal çevreyle savaş halindedir. Yapay çevre doğal çevreyi daraltmaktadır. Dünyadaki canlılar ve onları kuşatan varlıklar çevreyi oluşturur. Canlılar ve onların içinde yer aldığı ortam çevrenin ana unsurlarıdır (Türker, 2002).

Çevre etkiler ve etkilenir. Canlı ve cansız öğelerden oluşur (Deniş, 2007). İnsan faaliyetleri ve canlı varlıklar, çevreyle ilgili faaliyetlerinde anında veya kısa bir süre sonra bu faaliyetleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilenir. Fiziksel, kimyasal, sosyal ve biyolojik etkenlerin tümü insan faaliyetlerini ve canlı varlıkları etkileyen etkenlerdir. Bu etkenlere çevre denir (Armağan, 2006). Birey ile yaşadığı ortam arasında karşılıklı ilişkiler, ‘ekoloji’ ile anlatılır. Yunanca *oikos*, ev, ikamet demektir. Yunancada bu sözcük yaşanılan yer ile birlikte burada oturanların etkinliklerini de içine alır. Çevre yani ortam canlı ve cansız varlıklardan oluşur ve onların ortak kullanım alanıdır(Güney, 1998).

Sonuç olarak çevre; yer kürede bulunan doğal kaynaklar ve insanın bu kaynaklarda yaptığı değişikliklerin bütününe kapsayan bir düzendir. İnsan bütünü faaliyetlerini bu ortamda sürdürür. İnsan ile içinde yaşadığı çevre, ayrılmaz bir bütündür ve çevre ile temas kaçınılmazdır (Öztan, 1985), (Ağacan, 2014). Çevre kavramının çok boyutluluğu, Atasoy (2005) tarafından şu şekilde şemalaştırılmıştır:

Şekil 1: Çevre Kavramının Çok Boyutluluğu

2.3. Çevre Eğitimi

Çevre eğitimi; toplumun tüm kesimlerinde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilerek bu bireylerde kalıcı davranışların yerleşmesinin sağlanması, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, çevresel faaliyetlere aktif olarak katılımın sağlanması, çevre sorunlarının çözümünde görev alma olarak

tanımlanmaktadır (Özpınar, 2009). Çevre eğilimi iki farklı bilim dalı olan çevre bilimi (fen) ile eğitim bilimlerinin (sosyal) sentez edilmesiyle ortaya çıkmış yeni bir çalışma alanıdır. Çevre eğitiminin temel amacı, kognitif (algılama) düzeyde insanlarla tabiat arasında karşılıklı saygıya dayalı, çevreye zarar vermeyen davranışları üretecek şekilde sağlıklı bir iletişim kurabilmedir. Çevreyle ilgili konularda bireyin davranışını etkileyen ve belirleyen psikolojik, sosyolojik ekonomik ideolojik, politik ve kültürel boyutların tanımlanmasını ve katkı paylarının ortaya konmasını hedefler (Uzunoğlu, 1996). Soran vd. (2000) göre okul öncesi dönemden başlayarak gerçekleştirilecek çevre eğitiminin zihinlere ansiklopedik bilgilere yüklemek değil, çevresel tehditlerin farkına varılmasını sağlamak, çözüm yolu üretmek, nitelikli bir çevre için temiz, dengeli ve sağlık bir çevrenin gerekli olduğu düşüncesi ve bilincini kazandırmak ile mümkündür. Ayvaz (1998)'a göre çevre duyarlılığıyla çevre bilinci arasında bir ilişki olduğunu öğrencilere çevreye nelerin zararlı olduğuna dair bir bilgilendirmenin gerekli olduğunu belirtmiştir. Uzun ve Sağlam (2006) bireyleri çevre konusunda bilgilendirme ve onlara olumlu tutumlar kazandıracak davranışlar kazandırmanın zorunlu olduğunu çevreye karşı olumsuz tutuma sahip bireylerin çevre sorunlarına duyarlı kalacağını ve çevreye karşı sorun yaratmaya devam edeceğini belirtmişlerdir.

Çevre sorunlarının azalması için izlenecek ilk yolun, çevre bilincine sahip bireyler yetiştirilmesi olduğu araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır. Bu bilince sahip insanların yetiştirilmesinde çevre eğitiminin rolü büyüktür. Türkiye'deki ilköğretim programlarında çevre ile ilgili toplam kazanım yüzdesinin %11,82 olduğu; bu kazanımların çevre ve ekoloji ile ilgili temel kavramlar, dünyanın yapısı, doğal afetler, kaynakların bilinçli tüketimi, çevre temizliği, hava olayları gibi temalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu temalar

kapsamında, Türkiye’deki öğretim programları, Avrupa Birliği’ndeki bazı ülkelerin yanı sıra, üçüncü dünya ülkelerinden Hindistan ve gelişmiş ülkelerden Amerika ve Kanada ile benzerlikler içermektedir. Tablo 1’de ilköğretim 1- 8. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan çevre içerikli öğrenme alanı ve ünitelere yer verilmiştir (Akınoğlu ve Sarı, 2009).

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Programında Çevre Konuları

Sınıf	Çevre İçerikli Tema ve Ünite	Konu
4	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer
5	Kültür ve miras İnsanlar, Yerler ve Çevreler Küresel Bağlantılar	Adım Adım Türkiye Bölgemizi Tanıyalım Hepimizin Dünyası
6	İnsanlar, Yerler ve Çevreler Küresel Bağlantılar Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Yaşam Ülkemiz ve Dünya Ülkemizin Kaynakları
7	Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler

2.3.1. Çevre Eğitimi Konusunda Milli Eğitim Bakanlığınca Yapılan Proje ve Etkinlikler

14/10/1999 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı arasında “Çevre Eğitimi” konusunda yapılacak çalışmalara ilişkin işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokolün amacı, çevrenin korunması ve geliştirilmesi, çevre sorunlarının çözümlenmesi konularında örgün ve yaygın eğitim kurumlarının katılımlarını sağlamak için eğitim çalışmalarını yapmaktır. Bu protokol kapsamında ilköğretim okullarında, uygulamalı çevre eğitimi çalışmalarına başlanmıştır. Eğitimde, görsel materyalle desteklenen eğitimin yanı sıra, okul çevre düzenlemeleri, çevre köşeleri tanzimi, katı atıkların kaynağında ayrı ayrı toplanması, geri dönüşüm birimlerine nakli, çeşitli sergi ve yarışmalar gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Çalışmalar yeni okulların katılımıyla sürdürülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle yürütülen çevre eğitimi projeleri şu şekildedir (Tüysüzoğlu, 2005):

Ulusal Projeler

❖ Çevre Eğitimi Projesi

Proje uygulamalı çevre eğitimi ile öğrencilerin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşama alışkanlığı kazanmalarını, doğayı korumalarını, doğal kaynaklar ve enerji'nin bilinçli tüketimi konusunda eğitimi esas almaktadır.

❖ Temiz Deniz(ALGPOT) Projesi

Denizlerin kirlenmesini önlemek amacıyla çocukların eğitilmesine yönelik projenin hedef kitlesi proje okullarındaki ilköğretim öğrencileri, öğretmenleri ve yöneticileridir. 2004 Eylül ayında alınan makam onayı ile proje tüm kıyı illerinde uygulanmaya başlanmıştır.

❖ Temel Afet Bilinci Eğitimi Projesi

İlköğretim okulu öğrencilerini, öğretmen ve velileri Temel Afet Bilinci konusunda eğitmeyi amaçlayan proje İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ile M.E.B işbirliğinde hazırlanmıştır. Proje kapsamında eğitimde kullanılacak materyallerin (kitap ve CD) geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

❖ Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarında “Seracılık Eğitimi” Projesi

Öğrencilere güvenli gıda üretimi, modern tarım teknikleri ve uygulamalı tarım eğitimi vermek ve öğrenciler kanalıyla kırsal kesimde yaşayan ailelere örnek olarak onların kendi işlerini kurmaları için teşvik etmek maksadıyla hazırlanan proje M.E.B ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) tarafından kabul edilmiştir.

Uluslararası Projeler

❖ GLOBE (Çevre Yararına Global Öğrenme ve Gözleme Programı)

Çevre hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak üzere birlikte çalışan öğretmen, öğrenci ve bilim adamlarının oluşturduğu dünya çapındaki bir ağdır. Projede yer alan öğrenciler, yağış miktarı, en yüksek ve en düşük sıcaklık, bulut örtüsü, bulut türleri, yersularındaki ve yağmur sularındaki asit miktarı gibi verileri toplamaktadır. Öğrenciler daha sonra, toplanan tüm verileri ABD'deki GLOBE merkezine

göndermekte ve elde ettikleri sonuçları Internet aracılığıyla diğer GLOBE üyeleriyle paylaşmaktadırlar. Türkiye’de 75 okul bu programın ortağıdır. Programın Türkiye Koordinatörü Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’dür.

❖ SEMEP

Güneydoğu Akdeniz Deniz Projesi'nin (South-Eastern Mediterranean Sea Project) bağ harflerinden oluşturulmuş bir kelimedir ve Birleşmiş Milletlere bağlı bir alt kuruluş olan UNESCO'nun 27. Genel Kurulunda onaylanan uluslararası bir çevre eğitimi projesidir. SEMEP Projesi her yıl, ulusal koordinatörler toplantısında belirlenen yeni bir konu ve buna bağlı olarak geliştirilen çalışma programlarına göre çalışmaktadır. Türkiye’de 60 okul bu projenin ortağıdır.

❖ Eko-Okullar (Eco-Schools)

Eko-Okullar Projesi ilköğretim okullarında çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi vermek için uygulanan bir projedir. Katılımcı yaklaşımıyla okullardaki öğrenciler hem çevresel konularda bilgi edinirler, hem de ailelerini, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını (STK) çevresel konularda bilinçlendirmede etkin rol alırlar. Projenin Türkiye’deki yürütücülüğünü Türkiye Çevre Eğitim Vakfı yapmaktadır.

❖ Okullarda Orman Projesi

İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilere orman sevgisini aşlamak, orman içerisinde yaparak yaşayarak ormanın faydalarını öğretmek ve bu konuda duyarlılık oluşturarak bilinçli bir toplum yetiştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Proje 2003 yılında Kastamonu ve Sakarya ilinde seçilen ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı koordinatörlüğünde M.E.B., Çevre ve Orman Bakanlığı ile ilgili Sivil Toplum Kuruluşları işbirliğinde proje hazırlanmıştır. Proje Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı koordinesinde Dünyada birçok ülkede "Learning About Forest (LeAF)" adıyla uygulanmaktadır.

❖ Büyük Volga Nehri Yolu Projesi (GREAT VOLGA RIVER ROUTE)

UNESCO’nun 32. Genel Kurulunda onaylanan kardeş okullar projesi kapsamında geliştirdiği uluslararası bir çevre eğitimi projesidir. Baltık Denizi ve Karadeniz’e komşu 18 ülkeyi kapsayan projenin temel hedefi sürdürülebilir kalkınma

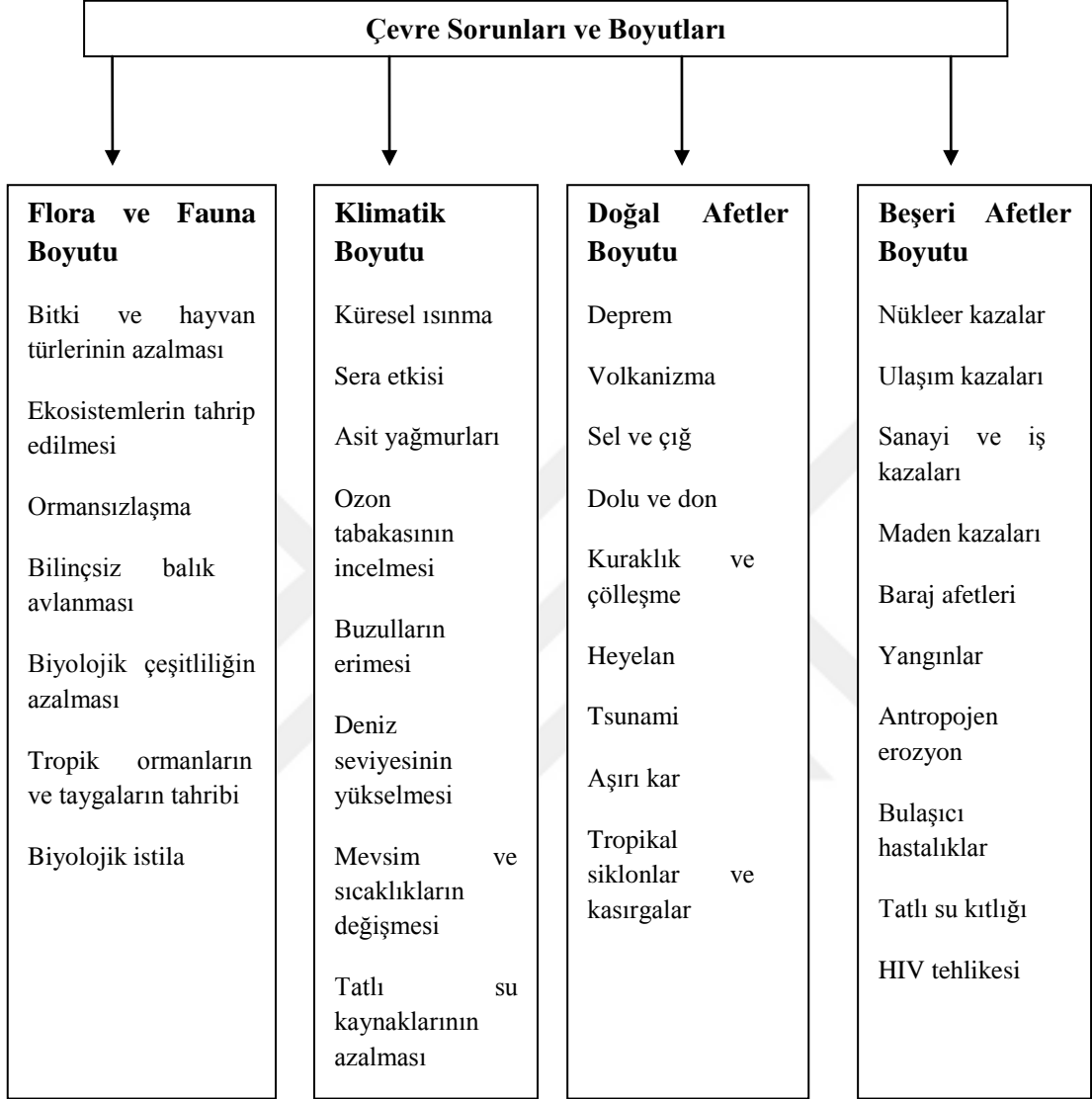
ve dünya mirasının korunmasına yönelik çalışmalara yön vermek ve ülkelerarası ilişkileri geliştirmektir.

2.4. Çevre Sorunları

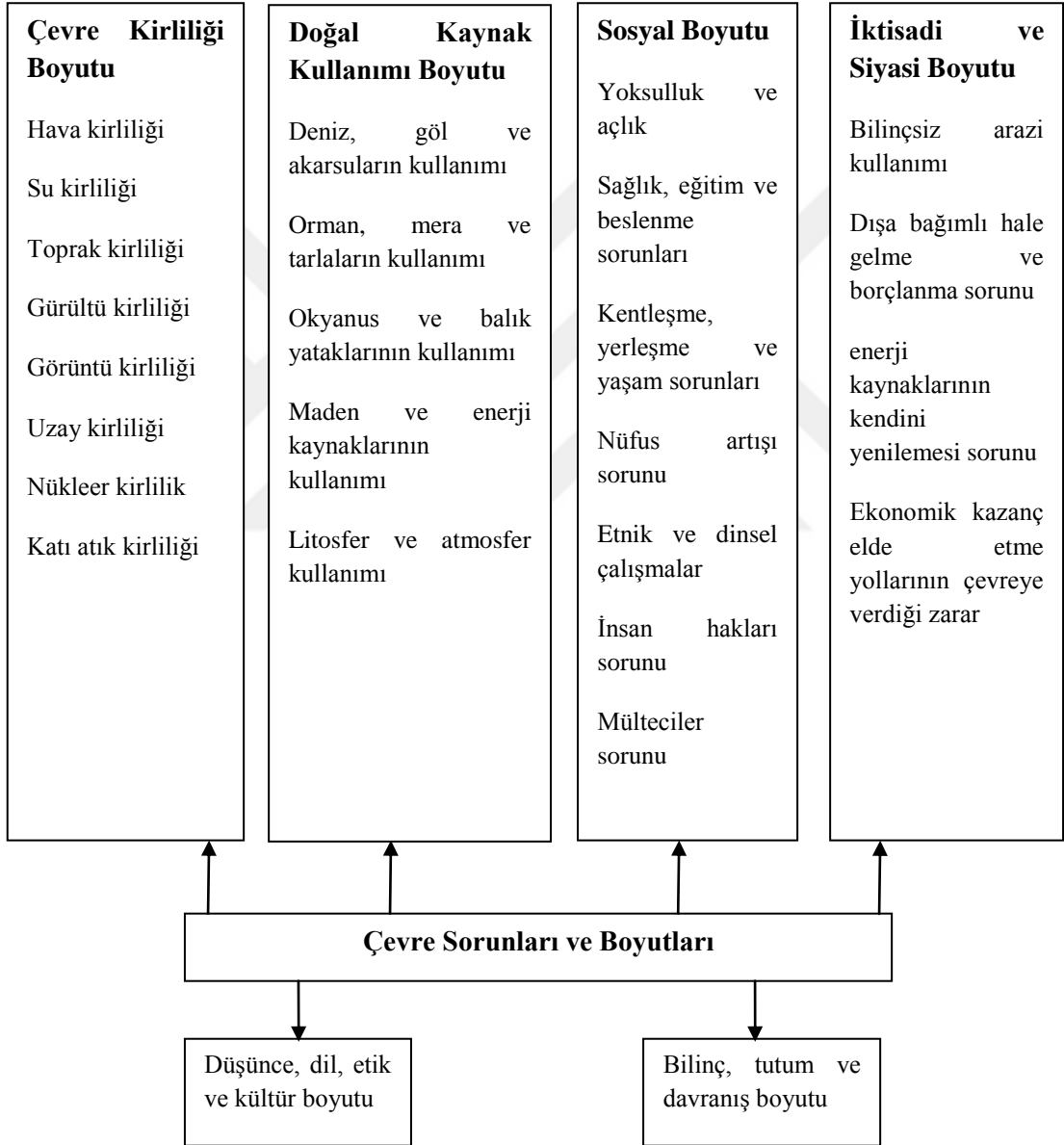
Çevre sorunu, insanın çevreyi değiştirme çabaları sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Bu fiil, insanın yeryüzünde yaşamaya başlamasından itibaren ortaya çıkan ve devam ede gelen bir süreci kapsamaktadır. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve yaşam standartlarının yükselmesi insanların gereksinimlerini arttırmıştır. Böylece çevreye verilen zarar her geçen gün artmıştır. İnsan, kendi çevresini oluşturmaya çalışırken, kaynakların aşırı ve yanlış kullanımına neden olmuştur. Çevrenin dengesine yapılan müdahale bazen yeni dengelere yol açmış bazen de dengelerin bozulmasına ve büyük problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Görmez 1991).

Dünya üzerinde farklı yerleşim yerlerinde bulunan insanların çevre sorunlarına farklı düzeyde etkileri ve ondan etkilenmelerinin farklı düzeyde olması çevre sorunlarının küresel olduğu gerçeğini değiştirmez. Çevre sorunları evrensel bir sorun olup insanlığı ortak ilgilendiren ve ortak kararlar almaya zorlayan bir sorundur. Çevre sorunlarının küresel olmasının sebebi temel ve kutsal olan yaşama hakkını ilgilendiriyor olmasıdır. Günümüzde çevre sorunları farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Karşı karşıya kalınan çevre sorunları önceleri insan ve doğal ortam arasında ilişkileri kapsamında ele alınırken günümüzde farklı boyutları ile tartışılır hale gelmiştir. Dini, ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel v.b. boyutlarıyla ele alınan çevre sorunları bu yönleriyle bilinçli duyarlı bireyler yetiştirilmeye çalışılmıştır. XXI. Yüzyılda çevre sorunları, “kirlenme sorunu” olarak değil çok boyutlu karmaşık sorunlar olarak ele alınmaya başlanmıştır (Bradley, Waliczek ve Zajicek, 1999; McKeown-Ice, 2000; MEB, 2005; Kavruk, 2002). Çevre sorunlarının çok boyutluluğunun ele alındığı çevre sorunları ve boyutları (Atasoy, 2005) şekil 2’de ayrıntılı boyutlarıyla ele alınmıştır.

Şekil 2: Çevre Sorunları ve Boyutları

Şekil 2: Çevre Sorunları ve Boyutları (Devamı)

Gürpınar (1998)'a göre insanlar umumiyetle üç türlü çevreden bahseder:

- İnsanın iç çevresi (iç dünyaları).
- Teneffüs edilen çevre (yaşam çevresi; yani su, beslenme ve aktivitelerin hareket halinde olduğu çevre).
- Dünyanın çevresi (Atmosfer, uzay)

Bu çalışmada genel olarak yaşam çevresi üzerinde durularak yaşam çevremizde oluşan temel çevre sorunları ve çevre sorunlarına karşı bireylerin tutumları incelenmiştir. Güney (1992)'e göre yaşam çevremizde meydana gelen temel çevre sorunları:

- Hava kirliliği
- Toprak kirliliği
- Biyocoğrafik değerlerin bozulması
- Nüfus artışı
- Kültürel çevre kirliliği
- Gecekondu sorunları
- Görünüm bozulması-görüntü kirliliği
- Çöp sorunu
- Radyasyon-radyoaktif kirlenme
- Ses kirlenmesi-gürültü sorunu
- Besin kirliliği
- Elektronik kirlenmedir.

2.4.1. Hava Kirliliği

Belirli bir bölgenin ya da şehrin havasının doğal bünyesinin çeşitli kaynaklar tarafından bozulması olayına hava kirliliği (air-pollution) denir. Soluduğumuz havanın kirlenmesinde birçok neden etkili olmaktadır. Hava kirliliğine neden olan başlıca kaynaklar şunlardır:

- Kara, hava, deniz taşıtlarından çıkan egzoz gazları ile kalorifer, soba gibi ısıtma gereçlerinin yaydığı dumanlar

- Orman ve anız yangınları
- Atıkların yakılması
- Termik santrallerden çıkan dumanlar
- Çöplerin yakılması
- Kömür atıklarından ve cüruflarının çıkan gazlar
- Rüzgâr aşındırması (deflation) ile ortaya çıkan tozlar
- Yanardağ püskürmeleriyle atmosfere verilen gazlar.

İnsan sağlığı için tehlikeli olan, canlılara zarar verebilecek maddelerin atmosferde birikmesiyle hava kirliliği oluşur. İnsana en çok zarar veren kirli hava tabakası, yere en yakın olandır. Bu tabakadaki kirlenmenin temel nedeni ise yangınlar ve taşıtlardan çıkan egzoz gazlarıdır (Güney, 1992). Hava kirliliğine neden olan diğer etkenler; üretim faaliyetleri, doğal süreçler ve katı atık depolama alanlarıdır. Buralardan havaya karışan uçucu kül, kurşun bileşikleri, kükürt oksitleri, azot oksitleri, karbon monoksit, hidro karbonlar, hidrojen sülfür, ozon, organik asitler, aldehytler, amonyak ve karbon monoksit gibi maddeler, insan sağlığı başta olmak üzere canlılar açısından riskli olup, eşyalara ve binalara zarar vermektedir. Ayrıca havanın hareketli olması, rüzgârla duman, sis ve isin dağılması, havayı su ve topraktan farklı bir duruma sokmaktadır. Kirli hava içindeki taneciklerin solunum yolu ile akciğer içine kadar girdiği bilinmektedir. Kirli havanın insan sağlığı üzerindeki diğer bazı etkileri şunlardır (Türkman, 2000):

- Akciğer kanseri (kirli havanın çok önemli etkisi vardır)
- Bronşit (kirli havanın sis ve dumanlı havanın etkisi vardır)
- Kronik bronşit (kirli havanın sis ve dumanlı havanın etkisi vardır)
- Raşitizm (kirli hava ve iyi beslenmeme sorunundan kaynaklanır)
- Romatizma (hava şartları önemli bir faktördür)
- Eklem romatizması
- Kalp hastalıkları (duman, sis ve kirli havanın etkisi vardır)
- Göz yanmaları (Dumanlı ve kirli havanın etkisi vardır)
- Nefes darlığı, nem oranının artışı biyolojik yapı üzerinde etkisi görülür

- İştahsızlıkla beraber sıklıkla ve çabuk hastalanma
- Hava kirliliği olan yerlerde yaşayan fertlerde ileri düzeyde yaşlanma emarelerinin bulunması
- Toplumda cinsiyet (jen) bozukluklarının başlaması
- Adli vakaların ve psikolojik hastalıkların artması
- Özellikle hamile kadınlarda görülen kan zehirlenmesi
- Çeşitli deri hastalıkları gözlenir.

2.4.2. Su Kirliliği

Akarsular, göller, baraj gölleri, yer altı suları ve denizler su kirliliğinin görüldüğü ortamlardır. Bu ortamlardaki kaynaklarda meydana gelen kirlenmelerin en önemlisi, insan sağlığını yakından ilgilendiren içme suları kaynaklarında meydana gelen kirlenmelerdir. Ülkemiz de dâhil olmak üzere içme suyu kaynaklarının kirlendiğinin en önemli belirtisi, içme suyu yolu ile bulaşan hastalıkların sayısındaki artıştır. Toplumda görülen hepatitiz (Sarılık), dizanteri gibi hastalıklar ve parazitler, kullandığımız suların kirlendiğini ve arıtma işlemlerinin yeterli olmadığını göstermektedir (Türkman, 2000). Sanayi atıklarının ve evsel atıkların arıtılmadan su ortamlarına boşaltılmaları, tarımsal ürün miktarını arttırmak için kullanılan çeşitli maddelerin tarım alanında su çevresine karışması, su kirliliğinin sebeplerindedir. Suların % 97'sini tuzlu deniz ve okyanus suları, % 3'lük kalan kısmını ise donmuş veya yeraltının derinliklerinde ulaşılamaz durumda olan sular oluşturmaktadır. Bu nedenle her türlü insan faaliyetlerinden kaynaklanan su kirliliğini önlemek zaruri bir durumdur (Gürel, 2008).

Ülkemizin içme suyu ihtiyacını karşılamada önemli bir yeri olan yer altı suları, her türlü atığın çevre ortamına rastgele atılması ve aşırı miktarda yer altı sularının kullanılması sonucu tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de bu kaynakların kirlenmesine neden olmaktadır. Yüzey sularının kirlenmesi yer altı sularının kirlenmesine göre daha hızlı ve kolaydır. Su kaynakları üzerinde aşırı bir baskı oluşturan ve suda yaşayan canlılara zarar veren her türlü maddenin denizlere ya da tatlı sulara bırakılmasıyla su kirliliği meydana gelir. Bu kirliliği medyana getiren

süreç, su kaynaklarına erimiş veya asıltı halindeki katı atıkların karışması ile ya da zehirlenme etkili maddelerin suya bırakılmasıyla oluşur (Türkman, 2000).

Kirleticiler, kaynakları itibariyle geleneksel ve geleneksel olmayan su kirleticileri diye ikiye ayrılır. Geleneksel olmayan kirleticiler, teknolojiyle ve sanayiyle ilişkilidir. Bunların arıtılması çok daha zordur. Sudaki oksijenin varlığı zararlı maddelerin temizlenmesi açısından çok önemlidir. Sulara bırakılan ısıtma ve zehirlenme etkili atıklar ve kirleticiler, sudaki oksijenle doğru orantılı olarak yok olabilir ya da minimum düzeye inebilir. Sudaki oksijen bu süreç için büyük öneme sahiptir. Ancak suya bırakılan kirletici organik madde fazla miktarda ise bu durum kötü kokulara yol açabilir (Güney, 1992). Sudaki kirlilik nedeniyle hastalık verici maddelerin insana geçişi, bazen tek kullanımda, bazen de belirli bir süreç sonucu ortaya çıkar. Su kirlenmesinin çevreye etkileri, sağlık ve ekonomik bakımdan olmak üzere ikiye ayrılır, bununla birlikte bu etkilerin birbirinden ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Çünkü insan sağlığının etkilenmesi ekonomik kayıplara neden olabileceği gibi, ekonomik kayıplar da beslenme ve sağlığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Gürpınar, 1998).

2.4.3. Toprak Kirliliği

Canlıların temel yaşam faaliyetlerini devam ettirebilmelerinde hava ve su gibi toprak ta önemli unsurlardandır. Toprak, dünyadaki karaların yüzeyini ince bir tabaka halinde kaplayan canlı ve doğal bir varlıktır. Çeşitli kaya ve minerallerin fiziksel ayrışmasıyla oluşur. Bünyesinde inorganik ve organik materyallerin yanı sıra belirli oranlarda hava ve su bulundurulur. Toprağın doğal yapısında milyarlarca canlı bulunur ve toprak sağlığının ve verimliliğinin devamı için bunların hepsinin ayrı ayrı önemi bulunmaktadır. 1 cm kalınlığındaki bir toprak örtüsü birkaç yüzyılda oluşur. Canlıların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan kaynakları üreten toprak canlı hayatının sürdürülebilirliğinde vazgeçilmez bir işlev görmektedir. Toprağın uygun bir biçimde kullanılması, toprakların korunması açısından zorunludur (Türküm, 1998; Öztürk, 2008).

Başta insan faaliyetlerinin toprağın doğal yapısını bozması, biyolojik, kimyasal ve fiziksel yapısının değişerek toprağın faydalı kullanılmaması toprak kirliliğidir.

Toprağı kirleten kaynaklar:

- Katı atıklar
- Hava kirliliği
- Sıvı atıkların toprağa verilmesi
- Tarımsal ilaç ve yapay gübre kullanımı
- Aşırı ve yanlış sulama sonucu topraktaki tuz miktarının artması

Şeklinde sıralanabilir (Ünal, 2011; Tecer, 2007).

Ayrıca erozyon da dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli toprak sorunlarından biridir. Bitki örtüsünün insan faaliyetleri sonucu bozulması, ormanların tarım alanına çevrilmesi, hatalı işlenen tarım alanları, bilinçsiz kullanılan meralar gibi sebeplerle erozyon oluşur. Bu sonuçlar erozyonu basit bir çevre sorunu olmaktan çıkarıp aynı zamanda ekonomik bir problem olmasına neden olmuştur. Erozyonun ekonomik bir problem olmasının sebebi; toprağın verimli olan üst kısmının kaybolması ve tarımda verimliliğin düşmesidir (Türküm, 1998). Toprak erozyonu ile su erozyonu arasında sıkı bir ilişki vardır. Bunun sebebi, yer kabuğunu örten toprak katmanının en fazla akarsuların etkisiyle yer değiştirmesidir. Buna su erozyonu denir. Çığ ve rüzgârlar da toprak katmanının taşınmasında etkilidir. Bu erozyon çeşitleri arasında tahrip gücü en yüksek ve sıklıkla görülen tip su erozyonudur (Kazancı, 1995; Bozkurt ve Cansüngü, 2002). Birinci ulusal çevre sorunları sempozyumunda toprak kirliliğini ve erozyonu çoraklaşma, orman kaybı ve biyolojik çeşitliliği olumsuz etkileyen önemli çevre sorunları arasında gösterilmiştir (Kaya, 2002).

2.4.4. Biyocoğrafik Dengelerin Bozulması

Türkiye, coğrafi durumu iklimi ve topografik yapısı itibariyle çok çeşitli av ve yaban hayvanı türlerini barındırmaktadır. Toplam 74 milyon hektarı bulan habitat

alanını; tarım arazileri, ormanlar, çayır-mera arazileri ve göller oluşturmaktadır. Sayıları iki yüz elliye aşan doğal ve yapay göller mevcuttur (Ertürk, 1990). Kara deniz ve su ekosistemlerindeki tür bakımından çeşitlilik gösteren çok sayıdaki canlılar topluluğu olarak ifade edilen biyoçeşitliliğin azalması, beraberinde birçok çevre sorununu getirmektedir (Aydın, 2013).

Yanlış uygulamalar sonucu ormanların ve otlakların yerleşime açılması, av yasalarına rağmen yabani hayvanların avlanması biyocoğrafik dengenin bozulmasına yol açar. Kara, deniz ve diğer ekosistemlerde, bitki biokütlesindeki enerji genellikle otçul hayvanlar tarafından bunlar da etçiller aracılığıyla tüketilir. Bu döngü besin ağları sistemini oluşturur. Besin ağları sistemindeki canlılar kazandıkları enerjinin %90'ını varlığını devam ettirebilmek için kalan %10'unu ise biokütle oluşturmak için kullanır. Bu sebepten hayvansal biokütle oluşumu, bitkisel biokütle oluşumuna oranla oldukça düşüktür. Çünkü çevre sisteminde hayvanların tükettiği enerji dağılır ve kullanılma ihtimali ortadan kalkar. Ayrıca ekosistemlerde hayvanların varlığı insanların kullanabileceği yiyeceklerin oranını azaltır. Kaldı ki çevre sistemindeki biokütlenin tamamı insanların kullanabileceği biçimde değildir. İnsanın kullanabileceği biokütle enerji miktarı bu oran içinde azdır. İnsan yaşamının devam ettirilebilmesi ve nüfusunun arttırılabilmesi için insanların kullanabileceği biokütlenin arttırılması ve tarımın ilerlemesi gerekir. Tarımın gelişmesi için ise kırsal alanda ve kentte arazi ve kaynakların amacına uygun kullanımı önemlidir. Bu bağlamda hava, su ve toprak kirliliğini önlemeyi amaçlayan çevre kanununun yanı sıra milli parklar kanununun yürürlüğe konulmasıyla önemli bir boşluk doldurulmuştur. Milli parklar kanunu doğanın özelliğini kaybetmeden koruması yönüyle önemlidir (Özta, 1985).

2.4.5. Nüfus Artışı

20. yüzyılda dünyadaki hızlı nüfus artışı kaynakların aşırı tüketilmesine ve bozulmasına neden olmuştur. Nüfusun giderek artmasıyla çevrede el değmemiş veya doğallığı bozulmamış alan miktarı her geçen gün azalmaya devam etmektedir (Buhan, 2006). Nüfus artışı, doğada birtakım dengesizliklere neden olmaktadır.

Nüfus artış hızı, nüfusu besleyecek toprağın üretme gücüyle orantılı olmadığından istihdam, altyapı, eğitim, kirlilik kontrolü gibi konularda sorunlar meydana gelmektedir. Böylece tarım açısından değerli topraklar yerleşim alanlarına ve sanayi tesislerine bırakılmaktadır. (Türkman, 2000). Nüfus artışı kırsal kesimde çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Hızlı nüfus artışı çevre üzerindeki doğal kaynaklar için tehdit unsurudur. Bu durum kırsal alanda açık bir şekilde görülmektedir. Kırsal alanda nüfusun hızla artması, kaynakların bilinçsiz, aşırı kullanılmasına ve aynı oranda çevre sorunlarının artmasına neden olmuştur. Otlaklar ve biçenekler tarlaya çevrilere köylü için tahıl, yumrulu bitki ve endüstri bitkisi üretimi hayvancılıktan daha çekici hale gelmiştir (Güney, 1992).

2.4.6. Kültürel Çevre Kirliliği

Kültürel çevre, insan faaliyetleriyle, insan emeğine dayalı olarak oluşturulan; yol, köprü gibi yapay çevredir. İnsanlık tarihi boyunca oluşturulan kültürel çevre ile doğada yer alan canlı ve cansız çevre değerleri bir bütünlük oluşturur. Kültürel çevre de hava, su ve toprak gibi kirletilebilen bir çevresel değerdir. Kültürel çevre kirliliği var olan kültürün ileri ki kuşaklarca yıkıcı ya da bozucu etkiye maruz kalmasıdır (Güney, 1992).

İnsanların temel gayesi yaşamlarını sağlıklı ve mutlu bir şekilde sürdürmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için, insanın devamlı irtibat halinde olduğu ve çevresinin bir kısmını oluşturduğu kültür ve tabiat varlıklarını korumak gerekir. Toplumun sosyolojik ve manevi sağlığının sürdürülebilmesi açısından da bu koruma şarttır. Çünkü insan iyi bir toplumsal ve kültürel çevre içinde yaşamak ister. Bu aslında onun için bir ihtiyaçtır. İyi korunmuş bir kültür çevresi içinde yaşamak, insanın hakkıdır. Kültürel çevrenin günlük çıkarlara feda edilmesi, her geçen gün ağırlaşan çevre sorunlarının göstergeleridir (Keleş, 1993).

2.4.7. Gecekondulu Sorunu

Gecekondulaşma düzensiz ve hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı önemli sorunların başında gelir (Güney, 1992). Şehirlere kırsal kesimden hızla gelen göç

artışı konut ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Altyapısız ve plansız yapılaşmanın neden olduğu çarpık kentleşme, kanalizasyon, içme suyu temini, çöp ve yeni çevre sorunlarına neden olmaktadır (Ertürk, 1990). Kırsal alandan çeşitli sebeplerle hızla akıp gelen göç şehirlerimizin her yıl %8 oranında büyümesine sebep olmaktadır. Şehirlerde meydana gelen hızlı nüfus artışı şehirlerin gecekondu mahalleleriyle çevrilmesine neden olmaktadır. Şehir nüfusunun önemli bir kısmı derme çatma olan bu konutlarda hayatlarına devam etmektedir. Şehirlerin etrafını çevreleyen gecekondulaşma, insanlar arasında farklı sosyal sınıfların oluşmasına neden olmaktadır (Tokuçoğlu, 1993; Ağacan, 2014). Gecekondu alanlarında, diğer yerleşim yerlerine kıyasla çevreye ve çevre sorunlarına ilgi düşüktür (Aydaş, 2006).

2.4.8. Görüntü Kirliliği

İnsan yaşamının sağlıklı olması, pek çok faktör yanında kendi yaşamının estetik görünüşüne de bağlıdır. Sadece tür çeşitliliği bozulmamış yaşama alanları bu görevi yerine getirir (Deniş, 2007). Estetik görünümün bozulmasına, görüntü kirliliğine sebep olan başlıca öğeler; nüfus artışından dolayı şehirleşme oranının hızlanması, sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğu merkezlerde nüfusun da yoğunlaşması ve sağlıksız konutlardır. Ormanların yakılması ya da kesilerek ortadan kaldırılması ve erozyon yaraları da görüntü kirliliği olarak ele alınabilir. Çevresel tutum ve davranış biçimimizin çevreyle olan ilişkimizi nasıl etkilediğine dikkat etmeliyiz. Zira Edward Lorenz'in kelebek etkisi teorisine göre: "Dünyanın herhangi bir beldesinde kanat çırpın bir kelebek bir başka coğrafyasındaki fırtınanın sebebi olabilir" (Ceritli, 2009).

Var olan estetik manzaranın aslına uygun olarak korunabilmesi ve görüntü kirliliğinin önlenmesi amacıyla bazı çalışmalar yapılabilir. Örneğin: Doğal ve kültürel değerler korunmak koşuluyla, doğa kaynaklarının günümüz ve gelecekteki ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak kullanılması gerekir. Yaşam çevremizdeki yerleşim alanlarının kanalizasyon, su, çöplerin imhası v.b. alt yapı problemlerinin giderilmesi şeklinde görüntü kirliliğini ortadan kaldıracak çalışmalar yapılabilir (Türkman, 2000).

2.4.9. öp Sorunu

Evlerden, bahçe, park ve piknik alanları gibi umuma açık yerlerden, endüstriyel içeriklere sahip olmayan atıklar evsel atıklardır. Bunların büyük bir bölümü genellikle çöp olarak bilinen ve çoğunlukla zararsız olan atıklardır. Bununla birlikte pil, boya gibi zararlı ve tehlikeli maddeler ile ambalaj maddeleri ve yiyecek artıkları, aydınlatma amacıyla kullanılan lamba çeşitleri, doğal veya sentetik konfeksiyon ürünleri, kağıt ve kağıt türevleri, elektronik eşyalar gibi çeşitli kimyasallar içeren zararlı atıklar da söz konusudur (MEGEP, 2009). Bu maddeler doğaya bırakıldığında çevre tahribatına yol açmakta, bazılarının yok olması asırlar sürmektedir.

İnsanların ihtiyaçları ve teknolojinin gelişmesiyle beraber katı atık, çöp sorunu ileri boyutlara ulaşmıştır. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile ilişkili olarak, kişi başına artık üretimi düşük gelir seviyeli ülkelerde yılda 0,4-0,6 kg, orta gelirli ülkelerde 0,9 kg ve yüksek gelirli ülkelerde 0,7-1,8 kg kadardır. Türkiye için kişi başına evsel atık miktarı 0,6 kg/gün, kentsel atık miktarı ise 0.95 kg/gün düzeyindedir. öplerin toplanması ve depolanması insan sağlığı açısından oldukça önemlidir. Bu görev belediyelerindir. Şehirlerimizde öp toplama ve depolama hizmetleri ne yazık ki yeterli düzeyde değildir. Nitekim öp depolama sahalarında büyük sorunlar yaşanmaktadır. öp depolama sahalarının plansız ve gelişigüzel belirlenmesi, geri dönüşümü sağlanacak olan kağıt, cam, plastik, teneke gibi malzemelerin istenilen düzeyde ayrılmamasına neden olmaktadır. Esasen kırsal alandaki atıkların da tekrar işe yarar biçimde dönüştürülebilmesi mümkündür. Nitekim normal evsel atık olan çöplerle beraber yaprak ve çalı gibi tarımla ilgili atıkların da işlenmesi günden güne yaygınlaşan bir gübreleştirme yöntemidir (Çınar, 2008).

2.4.10. Radyoaktif Kirlenme

Radyoaktif kirlenme veya radyolojik kirlenme, kendiliğinden elektron yayan radyoaktif maddelerin hava, su, toprak ve bitkilere zarar vererek denge halindeki elektron-proton sistemini bozmalarıdır. Radyasyonlu ürünler ve bitkiler, besin yoluyla insanlara ve diğer canlılara taşınarak tedavisi mümkün olmayan hastalıklar

meydana getirirler (Batak, 2011). Başka bir ifadeyle hava, su ve toprağa radyoaktif maddelerin karışmasıdır. Radyoaktif kirlenmenin en tehlikeli özelliği; hava, su ve toprağa karışan radyoaktif maddelerin yaymış olduğu elektronların besin zinciri yoluyla insan ve hayvanlara hızlı ve kolay bir şekilde geçmesidir. Canlıların yapısına nüfuz eden elektronlar canlı hücrelerindeki mevcut elektron dengesini bozarak hücrelerin normal madde değişimi işlevini yerine getirememesine neden olmaktadır. Bu süre içerisinde canlıların genetiği bozulmakta, yaşam dünyalarında ekolojik dengeleri bozulmaktadır. Radyasyonun ölümcül etkisi çok uzun süre sonra ortaya çıkar. Bu durum radyasyon tehlikesinin en korkunç yanıdır (Çepel, 2003). Radyoaktif madde kirliliğinin kaynakları ise şunlardır (Çınar, 2008):

- Askeri silahların üretimi, madencilik, elektrik üretimi, tıbbi işlemler, tüketici ürünlerinin üretimi, biyolojik ve kimyasal araştırmalar ve diğer endüstriyel faaliyetler
- Nükleer santraller, araştırma reaktörleri ve radyoaktif maddelerin diğer teknolojilerde sürekli olarak küçük miktarlarda radyoaktif madde yaymaları
- Belirli sayılardaki küçük nükleer kazalar sonucu oluşan radyoaktif maddelerin atmosfere karışarak tekrar tarım ve orman alanlarına dönmesidir.

2.4.11. Ses ve Gürültü Kirliliği

İstenmeyen ve kulağı tırmalayan seslere gürültü denir. Sesin iki temel özelliği vardır: Şiddet ve frekans. Bunlar, sesin yararlı ve hoş a gidici yada zararlı ve hoş gitmeyen nitelikte olmasını belirler. Frekans, sesin bir saniye içindeki havama, genişleme ve sıkışma(titreşim) sayısıdır. İnsan kulağının duyabileceği en düşük ses seviyesine duyma eşiği denir. Seslerin kıyaslanmasında ses düzeyi birimi olarak DB (desibel) kullanılmaktadır. Normal bir insan kulağının ayırt edebileceği en düşük seviye farkı 1 DB'dir (Türkman, 2000).

Sanayileşme, motorlu araç sayısındaki artış, kara, deniz ve hava trafiğinin yaygınlaşması ile bunlara ek olarak düzensiz kentleşme, konser salonlarının artması, eğlence ve alışveriş merkezleri ile yapım onarım faaliyetlerinden kaynaklanan sesler,

gürültü kirliliğine sebep olan kaynaklar arasında gösterilebilir (Bozkurt, 2013). Gürültü, insanlarda fiziksel, fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar meydana getirir. Gürültünün insan sağlığı üzerindeki etkilerinin başlıcaları; kılcal damarların daralması, kan basıncının artması, hızlı kalp atışı, çeşitli kan dolaşımı ve solunum rahatsızlıklarıdır. Ayrıca mide hastalıkları yapar, hormon dengesizliği meydana getirir, kas gerilmeleri oluşturur. Milyonlarca insanın tansiyonunun yükselmesinde trafik gürültüsünün büyük payı vardır. 30 db (desibel) ve üstü gürültü kirliliğinin etkileri aşağıdaki gibidir:

- 30-65 db konforsuzluk, rahatsızlık, sıkılma duygusu, kızgınlık, konsantrasyon ve uyku bozukluğu
- 65-90 db: kalp atışının değişimi, solunum hızlanması, beyindeki basıncın hızlanması
- 90-120 db: metabolizmada bozukluk, baş ağrısı
- 120-140 db: iç kulakta bozukluk
- 140 ve üzeri: kulak zarının patlaması (Barth, 1987).

Diğer çevre kirlilikleri kadar gündeme gelmese de gürültü kirliliğinin etkileri insan sağlığı üzerinde kendisini göstermektedir. Stres dahil olmak üzere birçok psikolojik ve ruhsal rahatsızlıkların tetikleyicisi olan gürültü, konsantrasyon bozukluğu oluşturmak suretiyle çalışma verimliliğini düşürmektedir. Çevremizdeki bazı sesler ve bunların gürültü seviyeleri aşağıdaki gibidir (Ağacan, 2014).

Şekil 3: Ses ve Gürültü Seviyeleri

Gürültü Cinsi	
Yaprak Hışırtısı	10
Saat Tıkırtısı	30
Alçak sesle konuşma	40
Sakin konuşma	50
Rölantide motor veya radyo sesi	60
Yüksek sesle konuşma	70
Cadde gürültüsü	80
Tiren geçişi	100
Motosiklet veya klakson sesi	110
Yakından uçak motoru	120
Ağrı eşiği	130
Jet uçağı	140
Füze	180

2.4. 12. Besin Kirlenmesi

Besinler her zaman kirlenme risk ve tehdidi ile karşı karşıyadır. Kirlenmiş besinler insan sağlığını tehdit eder. Kirlenme; istenmeyen herhangi bir şeyin besinlerde bulunmasıdır. Çeşitli kaynaklar besin kirliliğine yol açarlar. Sorunun çözümü için kirlenmeye neden olmamak veya bunu en aza indirmek gerekir. Kirlenmeden kaçınmak için, kirliliğin hangi şekillerde oluştuğu bilinmelidir. Kirlenme; fiziksel, kimyasal ve biyolojik kirlenme olarak üç grupta incelenebilir (Çiğirim, 1994). Yiyeceklere toz, toprak vb. yabancı maddelerin karışması fiziksel kirlenmedir. Çevremizi oluşturan toprak, su ve havanın zararlı metallere kirlenerek canlıların faaliyetlerini olumsuz etkilemesi kimyasal kirlenmedir. Tarım ilaçları,

deterjanlar, plastikler ve metaller kimyasal kirlenmeye neden olan başlıca maddelerdir. Besinlerde biyolojik kirlenmeye doğal besin toksinleri ve mikroorganizmalar yol açar (Merdol ve Ark., 2003).

Besinlerdeki kirlilik miktarını hava, su ve toprağın fiziksel özelliklerinin bozulması, fabrika katı ve sıvı atıklarının verimli tarım arazilerini, akarsu ve gölleri kirletmesi, zararlı mikroorganizmaların suya, toprağa ve atmosfere bulaşması, gıdaların taşınması, katkı maddeleri gibi faktörler etkiler. (Abbott 2003, Erol 2007). Gıda kirlenmesi ve besin kirliliği toplumun bütün katmanlarında etkili olmaktadır. Ancak doğal olarak sosyoekonomik bakımdan düşük gelir düzeyinde olan toplum katmanları bu sorundan daha çok etkilenmektedir. Dikkat edilmezse, besin kirlenmesi toplu zehirlenmelere yol açabilir. Bunu önlemek için; sağlıksız koşullarda üretilen ve bekletilen yiyeceklerden uzak durulmalıdır. Şekil 4’te bazı gıdalardaki ilaçlar ve etkileri görülmektedir (Güney, 1992).

Şekil 4: Gıdalardaki İlaçlar ve Etkileri

Cinsi	Hangi ilaç katlıyor	İlacın etkisi ne oluyor?
Domates	Diazinon, Ethion, EPN, Parathidn, Endosulfa	Ani zehirlenme, mide bulantısı, karın krampları,
Fasulye	Diazinon, Parathion, Eooxaphene, Bakır oksit	İştahsızlık, baş dönmesi
Salatalık	Primicarp, Amitraz, Aldikarp, Kükürt	Göz kararması, baş dönmesi
Patlıcan	Endosulfen, Toxaphene, Azinphos, Diazino	Mide bulantısı, nefes darlığı
Biber	Bromophos, EPN, Diazinon, Ethion	Karın krampları, nefes darlığı, aşırı terleme
Bakla	Primicarp, parathion, diazinon	Mide bulantısı, baş dönmesi
Çilek	Bakır oksit, Amitraz, EPN	Baş ve vücut ağrıları, göz kararması
Elma	Azinphos, EPN-Endosulfan, Bromophos	Baş dönmesi, kas ağrıları, göz kararması
Portakal	Toxaphene, Bromophos, Ethion	Mide bulantısı, iştahsızlık, kaslarda kasılma

2.4.13. Elektronik Kirlenme

Elektronik kirlenme insan ve toplum sağlığını tehdit eden bir diğer çevre sorunudur. Örneğin naylon halı üzerinde bulunan insanlar 20 bin voltluk bir

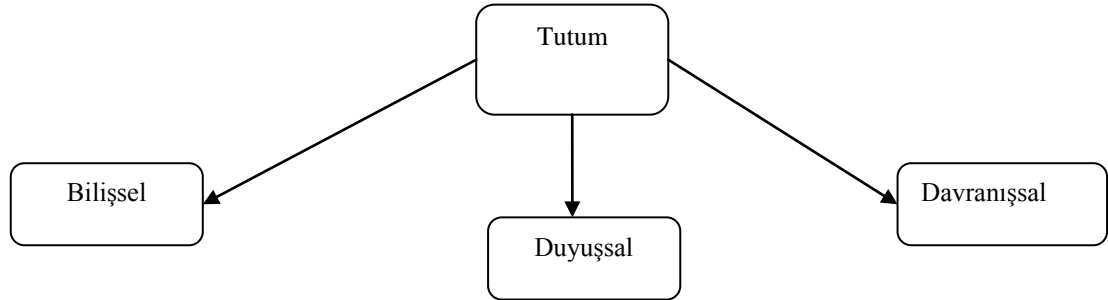
yüklenme ile bilgisayar programlarının tümünü bozabilir. Bir elektrikli tren, demiryolu hattından 5 km uzaklıkta bulunan bilgisayarların bozulmasına sebep olabilir. Büyük kentlerde televizyon yayını yapan kuleler o kadar fazladır ki, insanların her yönden etki alanı altında kaldıkları ve huzursuz oldukları doktor raporuyla kanıtlanmıştır (Gürpınar, 1998).

Çevre sorunları, din, dil, ırk, yaş, cinsiyet, ekonomik durum, sosyal statü ve meslek ayrımı yapmaksızın bütün insanları etkiler. Bu nedenle çevreyi korumak herkesin görevidir (Erten, 2005).

2.5. Çevresel Tutum

Tutum; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yönleri bulunmaktadır. Tutum bu yönleriyle davranışı oluşturmaktadır. Çevresel tutum ise; çevre sorunlarından dolayı meydana gelen endişe, huzursuzluk, moral bozukluğu, bu sorunları çözmeye isteki ve hazır olma gibi bireylerin çevreyle ilgili olumlu ya da olumsuz tüm düşünceleri ve davranışlarıdır (Şama, 1997, Aydın ve Çepni, 2012).

Şekil 5: Tutum üç boyutludur

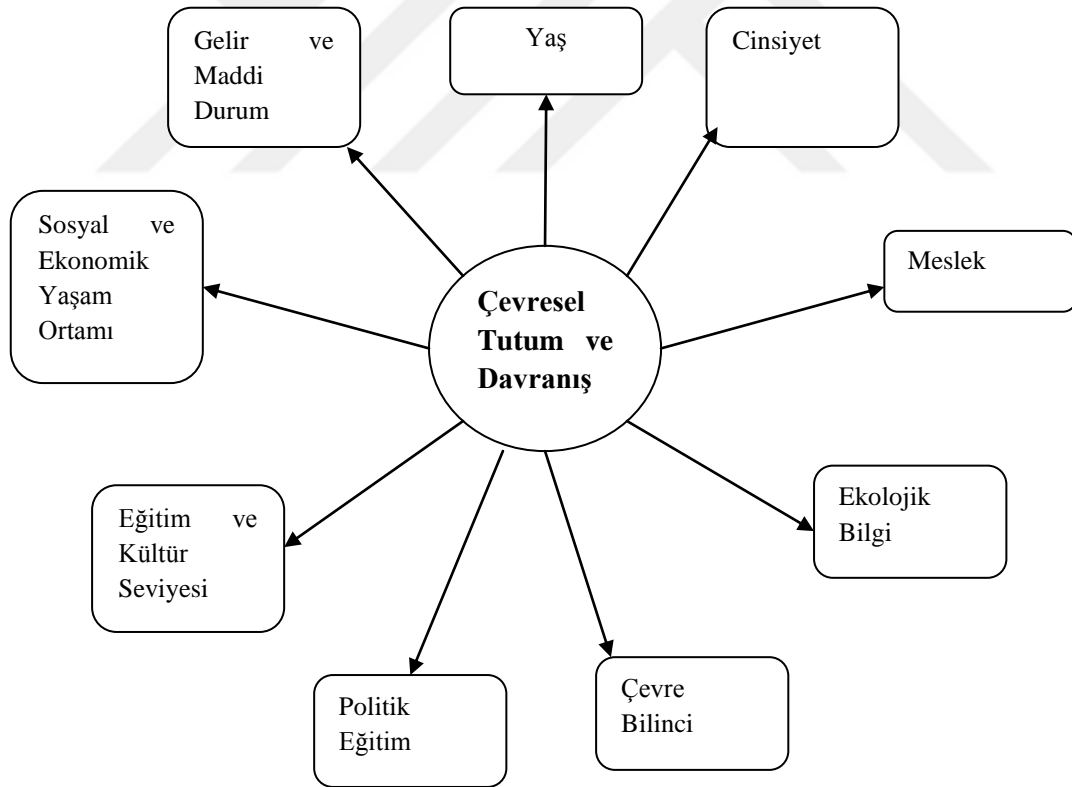

Çevresel tutum; insanların yaşadıkları ortam, meslekleri, gelir düzeyleri, çevre bilgileri, kültür seviyeleri, eğitim, cinsiyet ve yaş gibi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Çevre duyarlılığını etkileyen bu faktörlerin iyileştirilmesinde eğitimin etkisi de göz ardı edilmemelidir (Kahyaoğlu, Daban ve Yangın, 2008). Ekonomi uzmanları ve politikacılar; “bir projenin fayda fiyat analizi sadece kazanca göre mi yapılmalıdır ya da “bir projenin insan sağlığına getirdiği risk ne kadardır” türünden sorularla karşılaşmaktadır. Önceden özellikle kalkınmaya çalışan ülkelerde bu tür sorular hiç sorulmazdı. Günümüzde bu ve benzer soruların

cevaplanması ve açıklanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda bilim adamları ve çevre gönüllülerinin de çabasıyla “çevre ahlakı” (environmental ethics) adı verilen yeni bir kavram oluşmaya başlamıştır (Türkman, 2000).

İnsanların çevreye yönelik hal ve hareketlerine ve düşüncelerine çevresel davranış diyebiliriz. Ancak bu devamlılık arz etmelidir. Devamlılığı varsa o fiile davranış deriz. İnsanların veya toplumların, çevreye veya toplumdaki unsurların herhangi birine yönelik, bilinçli, plânlı, amaçlı faaliyet veya eylemlerine çevresel davranış denir. Buna göre çevresel davranış tutarlı, bilinçli, düşünülmüş ve amaçlı olmalıdır. Bireylerin çevresel tutum ve davranışlarını belirleyen başlıca etkenler vardır. Bunlar şekil 6’da gösterilmiştir (Atasoy, 2005).

Şekil 6: Bireylerin Çevresel Tutum ve Davranışlarını Belirleyen Başlıca Etkenler

Çocukta çevre duyarlılığı oluşturmak zaman alan ve üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur. Bu konuda herkese görev düşmektedir. Gayesiz harcadığımız her bir kaynağın o kaynağın ölümü demek olduğunu bilmek gerekir.

Bundan da öte, başkalarının hakkını gasp etmektir. Bu sebeple israf edilen ya da yanlış kullanılan her bir tabii kaynak ya da ürün, çevresel kaynaklardan eksiltme demektir. Alım gücümüzün yüksek ve yeterli olması, her şeyi istediğimiz gibi ve istediğimiz miktarda kullanmamıza ve kirletmemize gerekçe olamaz. Değerlerine sıkı sıkıya bağlı insanlardan oluşan toplumların amacı gelecek kuşaklara bu değerleri aktaracak ve iyilikle anılacak eserler bırakmaktır. Bu gaye şair Baki'nin şu ifadeleriyle bizlere görevimizin "Baki kalan bu dünyada hoş bir seda bırakmak" olduğunu anlıyoruz. Bunun da yolu toplumda empatinin içselleştirilmesi ve bizden sonraki kuşaklara aktarılmasıdır. (Ceritli, 2009).

2.6. Çevresel Tutum Konusunda Yapılmış Benzer Araştırmalar

Yapılan literatür taramasından kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin çevresel tutumları ile ilgili araştırmaların çok fazla olmadığı görülmüştür. Ancak çevresel tutum konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Bu konuda tespit edebildiğimiz çalışmalar ve kısa özetleri aşağıya çıkarılmıştır.

Eser (2012) tarafından "*İlköğretim Öğrencilerinin İnsani Değer Düzeyleri İle Çevresel Tutumları Arasındaki İlişki*" adlı bir tez çalışması yapılmıştır. Araştırmada insani değerler ölçeği ve Çevresel Tutum Ölçeği (ÇTÖ) kullanılmıştır. Uygulama sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır; Kız öğrencilerin çevre duyarlılıklarının, erkek öğrencilerden fazla olduğu görülmüştür. Anne öğrenim durumu ve aile gelir durumuna göre çevresel tutum konusunda anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Sınıf düzeyi ve baba öğrenim durumuna göre çevresel tutum açısından anlamlı farklılık görülmemiştir.

Aydın ve Çepni (2012)'nin, ortaokul öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarının bazı değişkenlere göre değerlendirmek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, cinsiyet, sınıf düzeyi, aile gelir düzeyi, baba eğitim durumuna göre çevresel tutum açısından anlamlı sonuçlar tespit edilmiştir. Araştırmada anne eğitim düzeyi ile çevresel tutum arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ünal (2011)'in “ *Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevreyle İlgili Tutumlarının İncelenmesi: Dikili İlçesi Örneği*” isimli araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin çevre ile ilgili tutumları ile sınıf düzeyi ve cinsiyet faktörleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Gök (2012)'ün “*İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevresel Tutumları*” üzerine yapmış olduğu bir alan araştırması yapmıştır. Sonuçları itibariyle ortaokul öğrencilerinin çevresel tutum düzeylerini, sınıf değişkeni etkilememektedir. Cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler lehine anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Atasoy (2005) tarafından yapılan “*İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi*” ile ilgili araştırmada; ortaokul öğrencilerinin çevre tutumları ile sınıf dereceleri ve cinsiyet değişkenine göre çevresel tutum arasında anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir.

Aslan vd. (2005)'nin çalışmasında; sınıf değişkeni ve çevre tutumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yine öğrencilerin anne eğitim düzeyleri ile çevresel tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç baba eğitim durumu için de aynıdır.

Kuhlemeier ve diğerleri (1999), Hollanda Ulusal Değerlendirme Programı kapsamında ülke genelinde 206 ortaokul ve 9000'den fazla öğrenci üzerinde bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmada, genel hatlarıyla öğrencilerin çevre bilgisini, çevre tutumunu ve çevreye karşı sorumlu davranış durumunu belirlemeye çalışmışlardır. Çevre tutumu, kişisel fedakârlık yapma isteği ve çevreye karşı sorumlu davranış durumu arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür.

Gökçe vd. (2007)'nin yaptıkları çalışma da ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutumlarını belirlemeye yöneliktir. Çalışma sonucuna göre; öğrencilerin çevresel tutumları cinsiyet ve akademik başarı düzeyine göre farklılaşırken, baba-anne eğitim düzeyi ile gelir durumu çevresel tutum puanlarını etkilememiştir.

Tuncer vd. (2004)'nin Ankara'da kırsal ve kentsel alanda yaşayan ikinci kademe öğrencilerinin çevresel tutumlarının belirlenmesine yönelik çalışmada;

kentsel alanda yaşayan öğrencilerin çevresel tutumlarının kırsal alanda yaşayanlara göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Armağan (2006) evre bilgisi ve evre duyarlılığı ile ilgili yaptığı çalışmada; ortaokul ğrencilerinin evre bilgisi sınıf düzeyinde farklılaşmaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin çevresel duyarlılıkları birbirine yakındır.

Batak (2011)'in yeşil bayraklı eko okullarla normal okullar arasında yapmış olduğu çalışmada; yeşil bayraklı eko-okullarla normal eko-okullar arasındaki temel evre ve güncel konu bilgileri değişkeni yeşil bayraklı eko-okullar lehine sonuçlanmıştır. Yalnız her iki okulda da evre eğitimi ve bilincinin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Bradley vd. (1999)'nin çevreyle ilgili yaptığı çalışmada öğrencilerin bilgi ve tutumlarında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir.

Ma ve Bateson (1999), 9. Sınıf ğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmalarında, çevreye karşı olumlu tutum gösteren öğrencilerin aynı zamanda sayısal derslere de olumlu tutum gösterdiği sonucuna varmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları ve araştırmadaki istatistiksel süreçler açıklanmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, betimsel türde bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim alanındaki araştırmada en yaygın betimsel yöntem, tarama çalışmasıdır. Bu tür araştırmalar bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların çeşitli özelliklerini özetler (Büyüköztürk, 2008).

3.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim/öğretim yılında Erzincan ilinin Çayırlı ilçe merkezi ve bu ilçeye bağlı köylerde eğitim-öğretim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma, sekiz ortaokulda yürütülmüştür. Araştırmaya konu olan toplam öğrenci sayısı 508'dir.

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmada evrenin tamamına yakınına ulaşılmıştır. İlçe merkezinde ikişer şube olan sınıfların 1'er şubesine anket uygulanmıştır. Bu şubelerin seçiminde de seçkisiz örnek yöntemi kullanılmıştır. Temsil edici bir örneklemin seçiminin geçerli ve en iyi yolu seçkisiz örneklemedir (Büyüköztürk, 2008). Anket uygulanan ortaokulların toplam öğrenci sayısı (2014-2015 eğitim öğretim yılı) 508'dir. Örnekleme yöntemimizle seçtiğimiz şubelerdeki ortaokul öğrenci sayısı ise 413'tür.

Anket uygulayabildiğimiz toplam öğrenci sayısı 383'tür. Anket, aynı gün ve aynı saatte uygulanmıştır. Bir kısım öğrenciler o gün okula gelmemişlerdir. Dolayısıyla örneklem olarak seçilen 413 öğrencinin, 383'üne ulaşılmıştır. Örneklem

miktarının belirlenmesinde Çıngı'dan uyarlanan örneklemin evreni temsil etme tablosundan yararlanılmıştır (Büyüköztürk, 2008).

Tablo 2
Çalışma Grubuyla İlgili Betimleyici İstatistikler

Değişken	Alt Düzey	N	%
Yerleşim	Köy	288	75.2
	İlçe	95	24.8
	Toplam	383	100.0
Cinsiyet	Kız	210	54.8
	Erkek	173	45.2
	Toplam	283	100.0
Ekonomik Düzey	Düşük	23	6.0
	Orta	149	38.9
	İyi	181	47.3
	Çok iyi	30	7.8
	Toplam	383	100.0
Baba Eğitim	Diplomasız	40	10.4
	İlkokul Mezunu	171	44.6
	Ortaokul Mezunu	101	26.4
	Lise +	71	18.5
	Toplam	383	100.0
Anne Eğitim	Diplomasız	90	23.5
	İlkokul Mezunu	239	62.4
	Ortaokul Mezunu	33	8.6
	Lise +	21	5.5
	Toplam	383	100.0
Sınıf Düzeyi	Altıncı Sınıf	128	33.4
	Yedinci Sınıf	136	35.5
	Sekizinci Sınıf	119	31.1
	Toplam	383	100.0

Çalışma grubundaki öğrencilerin değişkenlere göre frekans ve yüzdeleri tablo 2'de verilmiştir. Buna göre; çalışma grubundaki öğrencilerin 210'u (% 54.8) kız, 173'ü (% 45.2) erkektir. Öğrencilerin 288'i (%75.2) köyde, 95'i (%24.8) ilçe

merkezinde ikamet etmektedir. Öğrencilerden 23'ünün (%6) ekonomik durumu düşük iken, 149'unun (% 38.9) orta düzeydedir. 181 öğrencinin (% 47.3) ekonomik durumu iyi, 30 öğrencinin (% 7.8) ise ekonomik durumu çok iyidir. Öğrencilerden 40'ının (% 10.4) babası diplomasız iken, 171'inin (% 44.6) babası ilkokul mezunudur. Öğrencilerden 101'inin (% 26.4) ortaokul mezunu, 71 öğrencinin (% 18.5) babası lise ve üzeri okul mezunudur. Öğrencilerden 90'ının (% 23.5) annesi diplomasız iken, 239'unun (% 62.4) annesi ilkokul mezunudur. Öğrencilerden 33'ünün (% 8.6) annesi ortaokul mezunu, 21 öğrencinin (% 5.5) annesi lise ve üzeri okul mezunudur. Öğrencilerin 128'i (% 33.4) 6. sınıf, 136'sı (35.5) 7. sınıf ve 119'u (% 39.1) 8. sınıf öğrencisidir.

3.4. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırmada 8 okuldan toplam 383 öğrenci üzerinde anket çalışması 2 temel başlık altında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada aşağıdaki veri toplama araçları kullanılmıştır.

- Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin cinsiyetleri ve aileleriyle ilgili demografik bilgilerin derlenmesi için tarafımızdan geliştirilmiştir
- Çevresel Tutum Ölçeği (ÇTÖ)

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda öğrencilerin kendisi, annesi, babası ve ailenin ekonomik durumuyla ilgili demografik sorular bulunmaktadır. Form ile öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, ikametgâhı, ekonomik durumu, baba ve anne eğitim düzeyi ile ilgili bilgiler derlenmiştir.

3.4.2. Çevresel Tutum Ölçeği (ÇTÖ)

Öğrencilerin çevre duyarlılıklarını ölçmek için, Uzun ve Sağlam tarafından geliştirilen, 27 sorudan oluşan Çevresel Tutum Ölçeğinden yararlanılmıştır. Uzun ve Sağlam (2006)'ın yapmış olduğu çalışmada tutumun düşünce ve davranış boyutu incelenmiştir. Araştırmacılar, anketin ortaokul öğrencilerine uygulanabileceğini

belirtmişlerdir. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için hazırlanmış olan ÇTÖ ile ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik düşünceleri ve çevresel davranışları ölçülmeye çalışılmıştır. Çevresel Tutum Ölçeğinde olumlu cümlelere 5'le 1 arasında, tersine çevrilen ifadelerde ise 1 ve 5 arasında puanlar verilerek her bir öğrenci için bir çevresel tutum puanı elde edilmiştir. Ölçeğin tamamından alınabilecek maksimum puan 135, minimum puan 27'dir. Ölçeğin ilk 13 maddesi Çevresel Davranış alt ölçeğini, ikinci 14 maddesi Çevresel Düşünce alt ölçeğini, toplam 27 madde ise Çevresel Tutum Ölçeğini oluşturur. 27 maddesi bulunan Çevresel Tutum Ölçeğinin güvenirlik katsayısı (Cronbach Alpha) .80 ve (Sperman Brown İki Yarı Test Korelasyonu) .76 bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları olan Çevresel Davranış alt ölçeğinin güvenirlik katsayıları (Cronbach Alpha) .88 ve (Sperman Brown İki Yarı Test Korelasyonu) .81, Çevresel Düşünce alt ölçeği (Cronbach Alpha) .80 ve (Sperman Brown İki Yarı Test Korelasyonu) .75 bulunmuştur. Elde edilen bulgular ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçek Kaiser Mayer Olkin katsayısı ve Barlett testi ile kontrol edilmiştir. Ölçeğin ortaokul öğrencilerine uygulanabilmesi uygun görülmüştür (Uzun ve Sağlam, 2006).

Yapmış olduğumuz çalışmada ise Cronbach alfa güvenirlik katsayıları; Çevresel Tutum tüm ölçeği için 0.78, çevresel davranış alt ölçeğinde 0.82 ve çevresel düşünce alt ölçeğinde 0.82 olarak belirlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada, öğrencilere uygulanan kişisel bilgi formu ve çevre tutum ölçeğinden elde edilen veriler, SPSS 17.00 (Statistical Package For Social Sciences) paket programı ile analiz edilmiştir. Saçılma grafiğine bakılarak, verilerin analizinde; parametrik ve nonparametrik testler kullanılmıştır. Çevresel davranış ve çevresel tutumun normal dağılım gösterdiği araştırmada (Çevresel Davranış normallik düzeyi: .435 ve Çevresel Tutum normallik düzeyi: .745) verilerin homojenlik durumlarına da bakılarak parametrik testler kullanılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre çevresel davranış ve çevresel tutum için bağımsız örneklem t-testi (Çevresel Davranış homojenlik: .053, Çevresel Tutum homojenlik: .547) kullanılmıştır. Sınıf düzeyi değişkenine göre çevresel davranış ve çevresel tutum için Tek yönlü ANOVA

(Çevresel Davranış homojenlik: .152 Çevresel Tutum homojenlik: .375) testi kullanılmıştır. Yerleşim yeri değişkenine göre çevresel davranış ve çevresel tutum için t-testi (Çevresel Davranış homojenlik: .758, Çevresel Tutum homojenlik: .642) kullanılmıştır. Ekonomik durum değişkenine göre çevresel davranış ve çevresel tutum için Tek yönlü ANOVA (Çevresel Davranış homojenlik: .005, Çevresel Tutum homojenlik: .816) testi kullanılmıştır. Öğrencilerin baba eğitim düzeyi değişkenine göre çevresel davranış ve çevresel tutumlarını belirlemek için Tek yönlü ANOVA (Çevresel Davranış homojenlik: .357, Çevresel Tutum homojenlik: .366) kullanılmıştır. Öğrencilerin anne eğitim düzeyi değişkenine göre çevresel davranış ve çevresel tutumlarını belirlemek için Tek yönlü ANOVA (Çevresel Davranış homojenlik: .249, Çevresel Tutum homojenlik: .625) kullanılmıştır.

Verilerin normallik düzeyinin altında olduğu Çevresel Düşünce (Normallik: .008) Alt ölçeği analizinde ise nonparametrik testler olan Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Verilerin karşılaştırılmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.Son olarak bu istatistiki tekniklerden elde edilen veriler tablolatırılmış ve yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde; araştırmanın alt problemleri için toplanan verilerden elde edilen bulgular tablolaştırılmış, açıklanmış ve yorumlanmıştır. Ayrıca sözü edilen değişkenler, öncelikle çevresel davranış alt ölçeği, ardından çevresel düşünce alt ölçeği, son olarak ise ikisinin toplamından oluşan tutum ölçeği ile değerlendirilmiştir.

Tablo 3
Çevresel Tutum Ölçeğinin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Alınan En Düşük ve En Yüksek Değerler İle Ölçek Madde Sayısı

Ölçekler	n	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	\bar{X}	SS	Madde Sayısı
Çevresel Tutum Ölçeği	383	54	157	93,67	14,684	27
Çevresel Davranış AltBoyut	383	13	90	40,41	10,289	13
Çevresel Düşünce Alt Boyut	383	26	70	53,26	10,945	14

Toplamda 383 öğrenci üzerinde uygulanan çevresel tutum ölçeğinin aritmetik ortalaması; 93,67, standart sapması; 14,684 alınan en düşük ve en yüksek değerler; 54-157 ve ölçek madde sayısı ise 27'dir.

Araştırma Sorusu 1: Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 4
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çevresel Davranışlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	T	Sd	p
Kız	210	41,54	9,47	2,38	381	,018*
Erkek	173	39,04	11,07			
Toplam	383					

*p < .05

Öğrencilerin çevreye karşı davranışlarının cinsiyete göre t testi sonuçları tablo 4’te verilmiştir. Cinsiyete göre kız öğrencilerin çevresel davranış ortalaması 41,54iken, erkek öğrencilerin çevresel davranış ortalaması 39,04’tür. Kız ve erkek öğrencilerin çevresel davranış ortalamaları arasında farklılık vardır. Cinsiyet ve çevresel davranış ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($t_{381}: 2.38, p < .05$). Kız öğrencilerin çevreye karşı davranış ortalamaları, erkek öğrencilere göre daha olumludur. Bu bulgu, çevreye yönelik davranışlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çevresel Düşüncelerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Gruplar	N	Ortalama Sıra	Sıra Toplamı	U	Z	p
Erkek	173	170,80	29549,00	14498,00	-3,403	,001*
Kız	210	209,46	43987,00			
Toplam	383					

*p < .05

Öğrencilerin çevreye karşı düşüncelerinin cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları tablo 5’te verilmiştir. Cinsiyete göre, öğrencilerin çevresel düşünceleri arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. $U=14498,00, p<.05$. sıra ortalamaları dikkate alındığında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevresel düşünce ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Çevresel Tutumlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	T	Sd	p
Kız	210	96,57	14,34	4,35	381	,000*
Erkek	173	90,16	14,35			
Toplam	383					

*p < .05

Cinsiyete göre öğrencilerin çevreye karşı tutumlarının t testi sonuçları tablo 6'da verilmiştir. Cinsiyete göre kız öğrencilerin çevresel tutum ortalaması 96,57 iken, erkek öğrencilerin çevresel tutum ortalaması 90,16'dır. Kız ve erkek öğrencilerin çevresel tutum ortalamaları arasında farklılık mevcuttur. Cinsiyet ve çevresel tutum ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($t_{381}: 4.35$, $p < .05$). Kız öğrencilerin çevreye yönelik tutumları erkek öğrencilere göre daha olumludur. Bu bulgu, kırsal kesimde çevreye yönelik tutum ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Benzeri araştırmalarda aynı sonuç alınmış olup araştırmamızı desteklemektedir. Eser (2012), araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin insani değer düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiş, kız öğrencilerin çevresel tutum ortalamasının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı durumun çevresel düşünce ve çevresel davranış için de geçerli olduğunu tespit etmiştir. Tuncer, Sungur, Tekkaya ve Ertepinar (2004), Atasoy ve Ertürk (2008), Gökçe, Kaya, Aktay, Özden (2007), Kahyaoğlu ve Özgen (2009), Uzun ve Sağlam (2005). Yapmış oldukları araştırmalarının sonuçları çalışmamızı destekler niteliktedir.

Uluçınar, Sağır, Aslan ve Cansaran (2008), Aydın ve Çepni (2012), Baş (2010), Tecer (2003), Aydın ve diğerleri (2011) tarafından yapılmış olan araştırmalarda ise erkek öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamalarını kız öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamalarından daha yüksek bulmuşlardır. Bildik (2011), yapmış olduğu çalışmada kız ve erkek öğrenciler arasında çevresel tutum bakımından anlamlı bir fark bulunmadığını tespit etmiştir.

Bu çalışmada kız ve erkek öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı fark bulunması, cinsiyetin çevresel tutumu etkileyen önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Bu sonucu yukarıda belirttiğimiz başka araştırmalar da desteklemektedir. Sonuç olarak cinsiyet faktörünün kırsal kesimde öğrencilerin çevresel tutumunu etkilediğini söylemek mümkündür.

Araştırma Sorusu 2: Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 7

Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Davranışlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	100,815	2	50,407	,475	,622*
Grup İçi	40342,005	380	106,163		
Toplam	40442,820	382			

*p>.05

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre çevreye karşı davranışlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre çevreye karşı davranış ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{2-380} = ,475, p > .05$). Bu sonuca göre, öğrencilerin sınıf düzeyi, çevreye karşı olan davranışlarını etkilememektedir.

Tablo 8

Öğrencilerin Sınıf Düzeyi İle Çevresel Düşünceleri Arasındaki İlişkiyi Gösteren Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

SINIF DÜZEYİ	N	Ortalama Sıra	X ²	Sd	p	Mann-Whitney U
6	128	193,53	9,86	2	,007*	2-3
7	136	170,91				
8	119	214,46				
Toplam	383					

*p < .05

**1=(6. sınıf), 2=(7. sınıf), 3=(8. sınıf) öğrencilerini ifade etmektedir.

Öğrencilerin farklı sınıf düzeyleri ile çevresel düşünceleri arasındaki ilişkiyi gösteren Kruskal-Wallis H testi sonuçları, Tablo 8’de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin farklı sınıf düzeylerinde öğrenim görmeleri ile çevresel düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık vardır ($X^2_{(2)} = 9,86, p < .05$). Farkın kaynağını bulmak

için tek tek Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, anlamlı farklar 7. sınıf öğrencileri ile 8. sınıf öğrencileri arasındadır.

Sıra ortalamaları incelendiğinde 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sıra ortalamaları (143,24), 7. Sınıfta (114,66) öğrenim gören öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 9

Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P
Gruplar Arası	945,446	2	472,72	2,20	,112*
Grup İçi	81421,102	380	214,26		
Toplam	82366,548	382			

*p>.05

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre çevreye karşı tutumlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir. ANOVA testi sonuçlarına göre, öğrencilerin sınıf düzeyleriyle, çevreye karşı tutum ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{2-380} = 2.20, p > .05$). Araştırma sonucu, sınıf düzeyinin öğrencilerin çevreye karşı tutumlarını etkilemediğini göstermiştir.

Ünal (2011)'in ortaokul öğrencilerine yönelik çalışmasında da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Yine Uluçınar, Sağır, Aslan ve Cansaran (2008), Kahyaoğlu ve Özgen (2009), Eser (2012), Gök (2012) araştırmalarında, sınıf düzeyine göre çevresel tutum ile ilgili elde ettikleri sonuçta tarafımızdan yapılan araştırma sonuçlarıyla paraleldir. Diğer yandan sınıf düzeyi ile çevresel düşünce arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Yani sınıf düzeyi öğrencilerin çevreye karşı düşüncelerini etkilemektedir. Sonuç olarak, sınıf düzeyi değişkeni kırsal kesimde öğrencilerin çevresel tutumlarını etkilememekte, yalnız çevresel düşüncelerini etkilemektedir.

Araştırma Sorusu3: Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında, yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 10
Öğrencilerin İkamet Ettikleri Yerleşim Yerine Göre Çevresel Davranışlarına İlişkin Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları

Yerleşim Yeri	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Köy	288	40,23	10,35	,618	381	,537*
İlçe	95	40,98	10,11			
Toplam	383					

*p>.05

Öğrencilerin çevreye karşı davranışlarının yerleşim yerine göre t testi sonuçları tablo 10'da verilmiştir. Köyde oturanların çevresel davranış ortalaması 40.23 iken ilçe merkezinde oturan öğrencilerin çevresel davranış ortalaması 40.98 olarak görülmektedir. Köyde oturan ve ilçede oturan öğrencilerin çevresel davranış ortalamaları arasında farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. ($t_{381}: .618, p > .05$).

Tablo11
Öğrencilerin İkamet Ettikleri Yerleşim Yerine Göre Çevresel Düşüncelerine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Gruplar	N	Ortalama Sıra	Sıra Toplamı	U	Z	p
Köy	288	196,69	56646,50	12329,50	-1,44	,149*
İlçe	95	177,78	16889,50			
Toplam	383					

*p> .05

Öğrencilerin yerleşim yerine göre çevresel düşüncelerine ilişkin Mann-Whitney U testi sonucu Tablo 11'de gösterilmiştir. Test sonucuna göre öğrencilerin ikamet ettikleri yerleşim yerleri ile çevresel düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (z: -1,44, p>.05). Bununla birlikte köyde oturan öğrencilerin sıra ortalamalarının ilçede oturan öğrencilerden yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 12
Öğrencilerin İkamet Ettikleri Yerleşim Yerine Göre Çevresel Tutumlarına İlişkin
Bağımsız Örnek t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Köy	288	93,93	14,70	,594	381	,553*
İlçe	95	92,89	14,65			
Toplam	383					

*p>.05

Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarının ikamet ettikleri yerleşim yerine göre t testi sonuçları tablo 12’de verilmiştir. Köyde ikamet edenleri çevresel tutum ortalaması 93.93 iken, ilçe merkezinde ikamet eden öğrencilerin çevresel tutum ortalaması 92.89 olarak görülmektedir. İkametgâh yeri, öğrencilerin çevresel tutum ortalamalarını anlamlı olarak etkilememektedir ($t_{381}: .594, p >.05$).

Araştırma sonuçlarına göre, ikamet edilen yer faktörü öğrencilerin çevreye karşı tutumlarını etkilememektedir. Bu durum, çevresel düşünce ve davranış için de geçerlidir. Yani köyde veya ilçe merkezinde ikamet ediyor olmak, öğrencilerin çevresel tutumlarını, düşüncelerini ve davranışlarını etkilememektedir. Ünal (2012), ortaokul öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevreyle ilgili tutumlarını incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, öğrencilerin ilçe merkezinde ya da köyde öğrenim görmelerinin çevreyle ilgili tutumları üzerinde bir etki oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kanaatimize göre bu durum, araştırmaya konu olan ilçe merkezi ile köyler arasında dikkate değer bir fark olmamasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma Sorusu 4: Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında, ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 13**Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Çevreye Karşı Davranışlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları**

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	1317,239	3	439,080	4,25	,006	2-4, 3-4
Grup İçi	39125,581	379	103,234			
Toplam	40442,820	382				

*p<.05

1=(Düşük), 2= (Orta), 3= (İyi), 4= (Çok İyi)

Öğrencilerin ekonomik durumlarına göre çevresel tutum ölçeğinin aritmetik ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA testi sonucunda, çevresel davranış alt boyutunda gruplar arasında anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Tablo 13'te ANOVA testi sonuçlarına göre, öğrencilerin ekonomik durumlarıyla, çevreye karşı davranış ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F_{3,379}: 4.25, p < .05$). Scheffe testi, 2-4, 3-4 grupları arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre, ekonomik durumu çok iyi olanlar ($\bar{X} = 45.97, S = 13.89$), ekonomik durumu orta ($\bar{X} = 38.87, S = 10.40$) ve iyi ($\bar{X} = 40.82, S = 9.56$) olanlara göre, daha yüksek çevresel davranış ortalamasına sahiptirler. Başka bir deyişle, öğrencilerin çevreye karşı davranışları, ekonomik durumlarına göre farklılık göstermektedir. Yani, kırsal kesimde öğrencilerin ekonomik durumları, onların çevreye karşı davranışlarını etkilemektedir.

Buna göre, ekonomik durum öğrencilerin sadece çevresel davranışlarına etki etmektedir. Dolayısıyla ailelerin ekonomik düzeylerinin kırsal kesimde ortaokul öğrencilerinin çevresel davranışlarını etkilediği söylenebilir. Araştırmamızı Yılmaz, Boone ve Andersen (2004) ve Atasoy, (2005), çalışmaları desteklemektedir.

Tablo 14
Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Çevreye Karşı Düşünceleriyle İlgili
Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ekonomik Durum	N	Ortalama Sıra	X ²	Sd	p
Düşük	23	162,46	3,19	3	,363*
Orta	149	191,42			
İyi	181	199,20			
Çok İyi	30	174,10			
Toplam	383				

* p >.05

Öğrencilerin ekonomik düzeyi ile serbest çevresel düşüncelerine ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 14’te gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin ekonomik durumları ile çevresel düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($X^2_{(2)}:3,19, p >.05$). Sıra ortalamaları incelendiğinde, ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin, ekonomik durumu düşük, orta ve çok iyi olan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Fakat bu durum, anlamlı bir farklılığın ortaya çıkması için yeterli değildir.

Tablo 15
Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek
Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	1181,366	3	393,789	1,838	.140*
Grup İçi	81185,183	379	214,209		
Toplam	82366,548	382			

*p>.05

Öğrencilerin ekonomik durumlarına göre çevreye karşı tutumlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 15’de gösterilmiştir. ANOVA testi sonuçlarına göre, öğrencilerin ekonomik durumlarıyla, çevreye karşı tutum ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F_{3-379}: 1.838, p > .05$). Bu testin bulgularına bakarak, kırsal kesimde ekonomik durumun öğrencilerin çevresel tutumunda etkili olmadığını söylemek mümkündür.

Araştırma bulgularımıza göre, Ailelerin ekonomik durumları ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarını etkilememektedir. Araştırmayı destekleyen çalışmalar; Uzun ve Sağlam (2005), Gökçe, Kaya, Aktay, Özden (2007), Ekonomik durum, öğrencilerin çevresel düşüncelerini de etkilememiştir.

Araştırma Sorusu 5: Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında, baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 16
Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Çevresel Davranışlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P
Gruplar Arası	433,956	3	144,652	1,370	,251*
Grup İçi	40008,863	379	105,564		
Toplam	40442,820	382			

*p > .05

Öğrencilerin baba eğitim düzeyi ile çevresel davranışlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 16’da gösterilmiştir. Test sonuçları, öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre çevresel davranışları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir ($F_{3-379}:1.370$, $p > .05$). Bu sonucu Bildik (2011)’in çalışması desteklemektedir.

Tablo 17
Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Çevreye Karşı Düşünceleriyle İlgili Kruskal Wallis Testi Sonuçları

BABA EĞİTİM	N	Ortalama Sıra	X ²	Sd	p	Mann Whitney U
Diplomasız	40	144,38	8,80	3	,032*	1-2
İlkokul m.	171	199,73				1-3
Ortaokul m.	101	190,92				1-4
Lise +	71	201,74				
Toplam	383					

*p<.05

1=(diplomasız), 2=(ilkokul mezunu), 3=(ortaokul mezunu), 4=(Lise ve üzeri okul mezunu)

Öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile çevreye karşı düşünceleri arasındaki ilişkiyi gösteren Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 17’de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre, öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile çevreye karşı düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık vardır($X^2_{(2)}$: 8,80, $p < .05$). Farkın kaynağını bulmak için, tek tek Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre anlamlı farklar, babaları diplomasız öğrenciler ile, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu ve lise ve üzeri mezun olanlar arasındadır.

Sıra ortalamalarına göre, babası lise ve üzeri mezunu olan öğrencilerin sıra ortalamaları (201,74), ortaokul mezunu (190,92), ilkokul mezunu (199,73) ve diplomasız (144,38) olan öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 18
Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	1812,504	3	604,168	2,843	,038*	
Grup İçi	80554,044	379	212,544			1-4
Toplam	82366,548	382				

* $p < .05$

1=(diplomasız), 2=(ilkokul mezunu), 3=(Ortaokul mezunu), 4=(Lise ve üzeri okul mezunu)

Baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin çevreye karşı tutumlarına ilişkin Tek Yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 18’de gösterilmiştir. Baba eğitim düzeyine göre, öğrencilerin çevreye karşı tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. $F(3, 379)=2,843$, $p<.05$. Farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, babası lise ve üzeri eğitim düzeyinde olan öğrencilerin çevresel tutumları ($\bar{X} =96.55$, $S=12.95$), babası diplomasız olanlardan($\bar{X} =88.38$ $S=15.315$)daha yüksektir.

Araştırmayı destekleyen çalışmalar; Özdemir (2003), Uluçınar, Sağır, Aslan ve Cansaran (2008), Şahin ve Erkal (2010), Aydın ve Çepni (2010), Gök (2012).

Sadık ve Sarı (2007), Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden (2007)'in yaptıkları çalışma sonucuna göre baba eğitim düzeyi öğrencilerin çevresel tutum puanlarını etkilememiştir.

Araştırma Sorusu 6: Öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında, anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 19

Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Çevreye Karşı Davranışlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P
Gruplar Arası	453,598	3	151,199	1,433	,233*
Grup İçi	39989,222	379	105,512		
Toplam	40442,820	382			

*p > .05

Öğrencilerin anne eğitim düzeyi ile çevresel davranışlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 19'da gösterilmiştir. Test sonuçları, öğrencilerin anne eğitim düzeyi ile çevresel davranışları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir ($f_{3-379}:1.433$, $p > .05$). Yani, kırsal kesimde öğrencilerin anne eğitim düzeyleri, onların çevreye karşı davranışlarını etkilememektedir.

Tablo 20

Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Çevreye Karşı Düşünceleriyle İlgili Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

ANNE EĞİTİM	N	Ortalama Sıra	X ²	Sd	p	Mann-Whitney U
Diplomasız	90	154,03	17,77	3	,000*	1-2
İlkokul m.	239	209,57				
Ortaokul m.	33	183,14				
Lise +	21	168,64				
Toplam	383					

*p<.05

1=(diplomasız), 2=(ilkokul mezunu), 3=(Ortaokul mezunu), 4=(Lise ve üzeri okul mezunu)

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu ile çevreye karşı düşünceleri arasındaki ilişkiyi gösteren Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 20’de gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre öğrencilerin annelerinin eğitim durumu ile çevreye karşı düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur($X^2_{(2)}$: 17,77, $p < .05$). Farkın kaynağını bulmak için tek tek Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre anlamlı farklar,anneleridiplomasız olan öğrenciler ile, ilkokul mezunu olanlar arasındadır. $U=7607,00$, $p < .05$. sıra ortalamaları dikkate alındığında, anneleri ilkokul mezunu olanların (178,05), anneleri diplomasız olanlara göre (130,36) daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 21
Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Çevreye Karşı Tutumlarıyla İlgili Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P
Gruplar Arası	1158,885	3	386,295	1,803	,146*
Grup İçi	81207,664	379	214,268		
Toplam	82366,548	382			

* $p > .05$

Öğrencilerin anne eğitim düzeyi ile çevresel tutumlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 21’de gösterilmiştir. Test sonuçları, öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre çevresel tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya koymaktadır ($f_{3-379}:1.803$, $p > .05$). Buna göre, kırsal kesimde öğrencilerin anne eğitim düzeyleri onların çevreye karşı tutumlarını etkilememektedir.

Bu bulguyu destekleyen araştırmalar; Aslan vd. (2005), Sadık ve Sarı (2007), Gökçe, Kaya, Aktay, Özden (2007), Uluçınar, Sağır, Aslan ve Cansaran (2008), Kahyaoğlu ve Özgen (2009), Çepni ve Aydın (2010), Bildik (2011)

Eser (2012), yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin anne öğrenim durumlarının çevre sorunları hakkındaki görüşlerini etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgular eşliğinde ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada Erzincan ilinin Çayırlı ilçesindeki ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Çevre kavramı, başlıca çevre kirliliği çeşitleri ve bunların kaynakları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda öğrencilerin çevresel tutumlarının cinsiyete, sınıf düzeyine, aile gelir düzeyine, yerleşim yerine, baba ve anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada çevresel tutumun yanı sıra, çevresel tutumun alt boyutlarından olan çevresel davranış ve çevresel düşünce de ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma sonuçları, cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin çevreye karşı tutumları arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevresel tutum ortalaması daha yüksektir. Bu sonuç, öğrencilerin çevresel tutumları ile ilgili literatürdeki bazı araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Örneğin Eser (2012), araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin insani değer düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiş, kız öğrencilerin çevresel tutum ortalamasının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı durumun çevresel düşünce ve çevresel davranış için de geçerli olduğunu tespit etmiştir. Eagles ve Demare (1999), Sayan (2013), Pareskevopoulos ve diğerleri (2003), Atasoy (2005), Alp vd. (2006), Keskin Gürel (2008), Ünal (2011), Yılmaz vd. (2004)'nin yaptıkları çalışmalar da kız öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamalarının erkek öğrencilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aydın ve Çepni (2012), Baş (2010), Gökçe ve diğerleri (2007), Tecer (2003), Aydın ve diğerleri (2011) erkek öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamalarını kız öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamalarından daha yüksek bulmuşlardır.

Bu çalışmada kız ve erkek öğrencilerin çevresel tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı fark bulunması, cinsiyetin çevresel tutumu etkileyen bir değişken olduğunu göstermektedir. Bu araştırmadan çıkan sonuçlara göre cinsiyet faktörünün kırsal kesimde öğrencilerin çevresel tutumunu etkilediğini söylemek mümkündür.

Çalışmada, sınıf düzeyinin öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf düzeyi, öğrencilerin çevresel davranışlarında da değişiklik oluşturmamıştır. Ünal (2011)'ın ortaokul öğrencilerine yönelik çalışmasında da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Yine Eser (2012) ve Gök (2012)'ün araştırmalarında, sınıf düzeyine göre çevresel tutum ile ilgili elde ettikleri sonuç ta tarafımızdan yapılan araştırma sonuçlarıyla paraleldir. Diğer yandan sınıf düzeyi ile çevresel düşünce arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Diğer deyimle sınıf düzeyi öğrencilerin çevreye karşı düşüncelerini etkilemektedir. Sonuç olarak, sınıf düzeyi değişkeni kırsal kesimde öğrencilerin çevresel tutumlarını etkilememekte, yalnız çevresel düşüncelerini etkilemektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, ikamet edilen yer faktörü öğrencilerin çevreye karşı tutumlarını etkilememektedir. Bu durum, çevresel düşünce ve davranış için de geçerlidir. Yani köyde veya ilçe merkezinde ikamet ediyor olmak, öğrencilerin çevresel tutumlarını, düşüncelerini ve davranışlarını etkilememektedir. Ünal (2012), ortaokul öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevreyle ilgili tutumlarını incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, öğrencilerin ilçe merkezinde ya da köyde öğrenim görmelerinin çevreyle ilgili tutumları üzerinde bir etki oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma bulgularımıza göre, Ailelerin ekonomik durumları ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarını etkilememektedir. Ekonomik durum, öğrencilerin çevresel düşüncelerini de etkilememiştir. Yalnız ekonomik düzeyle, çevresel davranış arasındaki fark anlamlıdır. Buna göre, ekonomik durum öğrencilerin sadece çevresel davranışlarına etki etmektedir. Dolayısıyla ailelerin ekonomik düzeylerinin kırsal kesimde ortaokul öğrencilerinin çevresel davranışlarını etkilediği söylenebilir. Araştırmamızı Atasoy, (2005), Gökçe vd. (2007), Kahyaoğlu ve Özgen (2009), 'un

çalışmaları öğrencilerin ailelerinin ekonomik düzeyleri çevresel tutumlarını etkilemediği sonucuna ulaşmaları bakımından desteklemektedir.

Çalışmamızda, baba eğitim düzeyinin öğrencilerin çevresel tutumlarını ve düşüncelerini anlamlı yönde etkilediği görülmüştür. Baba eğitim düzeyi öğrencilerin çevresel tutum ve düşüncelerini etkilemekte; baba eğitim düzeyi ile çevresel davranış arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerinin anne eğitim düzeyleri ortaokul öğrencilerinin çevresel tutumlarını etkilememektedir. Bu durum, çevresel davranış için de söz konusudur. Araştırmamızı Gökçe vd. (2007), anne eğitim düzeyinin çevresel tutumu etkilemediği sonucuyla desteklemektedir. Bununla birlikte anne eğitim düzeyi öğrencilerin çevresel düşüncelerini etkilemektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

Çevresel tutum ve sosyoekonomik düzey arasındaki ilişkiyi farklı boyutlarda ele alan yeni akademik çalışmalar yapılabilir.

Tarafımızdan yapılan çalışmaya benzer araştırmalar; okulöncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim, yükseköğretim ve yaygın eğitim kurumlarında da yapılabilir.

Çevre eğitiminde modern yöntemlerin kullanılması, bireylerin çevresel tutumlarını olumlu yönde artıracaktır.

Çevre eğitimine örgün veya yaygın tüm öğretim programlarında daha fazla yer verilmesi öğrencilerin çevre duyarlılığını olumlu yönde etkileyecektir. Bunun için öğretim kademelerine, derslere ve sınıf düzeyine uygun etkinlikler geliştirilmelidir.

Bu çalışma, kırsal kesim öğrencilerinin çevre duyarlılığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda, kırsal ve kentsel kesime yönelik karşılaştırmalı yeni bir çalışmanın yapılması faydalı olabilir.

Arařtırmada tutumun davranıř ve dūřünce boyutu ele alınmıřtır. Tutumun duygu boyutuna yer verilmek suretiyle, çevresel duygu alanında yeni bir çalıřma yapmak mūmkūndūr. Çevrenin korunması ve yařatılması vurgusu önem arz etmektedir.

Bu arařtırmada evren olarak Erzincan ili Çayırılı ilçesi seçilmiřtir. Benzer arařtırmaları farklı yörelerimizde yūrtmek mūmkūndūr. Böylece Tūrkiye'nin deėiřik kesimlerinde yařayan öėrencilerin evre tutumları tam ve doėru olarak tespit edilebilir.

Kız ėrencilerin erkek öėrencilere göre daha yūksek çevresel tutum puan ortalamasına sahip olduėu tespit edilen bu arařtırma sonucu, yeni bir arařtırma konusu olabilir.

Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilere yönelik proje ve etkinliklerle öğrencilerde çevreyle ilgili olumlu tutumlar geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- ABBOTT, Peter, BAİNES, Jewit, FOX, Patricia; “*Rewiev of the Regulations for Contaminants and Natural Toxicants*”, *Food Control*, 14, 383-389, 2003.
- AĞACAN, İnci; “Çevre Kirliliği Sorunları İle Mücadelelerde Türkiye’de Uygulanan Çevre Vergileri ve Çevre Vergisi Bilinci”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya, 2014.
- AKINOĞLU, Orhan, SARI, Aylin; “İlköğretim Programlarında Çevre Eğitimi”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 30, s.5-29, 2009.
- AKPINAR Erdal ve İÇEN Mustafa; “Küresel Vatandaşlık Eğitiminin Uluslar Arası Sorunların Çözümündeki Rolü”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 2, s. 285., 2012.
- AKSU, Yusuf; “Fen ve Teknoloji ile Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi (Burdur İli Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta, 2009.
- ALP, Elvan, ERTEPINAR, Hamide, TEKKAYA, Ceren & YILMAZ, Ayhan ; A Survey on Turkish Elementary School Friendly Behaviours and Associated Variables. *Environmental Education Research*, 14(2), 129-143, 2008.
- ALTUNOĞLU, Bahattin Deniz Ve ATAV, Esin; “Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Risk Algısı”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36:1-11, 2009.
- ARMAĞAN, Fulya Öner; “İlköğretim 7-8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Eğitimi İle İlgili Bilgi Düzeyleri (Kırıkkale İl Merkezi Örneği)”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Fen*

Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

ATASOY, Emin; “Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Bursa, 2005.*

AYDAŞ, Selim; “İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sulak Alanlar Konusunu Anlamalarına ve Çevreye Karşı Tutumlarına Problem Çözme Yöntemi İle Öğretimin Etkisi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.*

AYDIN, Didem; “Farklı Sosyokültürel Çevrelerde (Antalya İli Örneği) Öğrenim Gören İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Zihinsel Modellerinin Belirlenmesi”, *Gazi Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Bilim Dalı’ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.*

AYDIN, Fatih, COŞKUN, Mustafa, KAYA, Halil & ERDÖNMEZ, İlyas; “Gifted students attitudes To wards environment: a case study from Turkey”, *African Journal of Agricultural Research, 6(7):1876-1883, 2011.*

AYDIN, Fatih ve ÇEPNİ, Osman; “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Karabük İli Örneği)”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 18, Diyarbakır, 2012.*

AYVAZ, Zafer; “Çevre Eğitime Giriş”, Çevre Eğitim Merkezi Yayınları, 3. Bs., s. 12, İzmir, 1998.

BARTH Wolf; “Praktischer Umwelt-Und Naturschutz, Paul Poney, Hamburg Und Berlin. knowledge of elementary school students in Greece”, *Journal of Environmental, Education, 29(3):55, 1987.*

- BAŞ TARSUS, Mustafa; “Evaluation of environmental school students.”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2010.*
- BATAK, Başak; “Yeşil Bayraklı Eko-Okullarla Normal Eko-Okulların Çevreye Yönelik Bilinç Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.*
- BATAK, Burcu; “Yeşil Bayraklı Eko-Okullarla Normal Eko-Okulların Çevreye Yönelik Bilinç Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.*
- BEKTAŞ ÖZTAŞKIN, Özlem ve İÇEN, Mustafa; “Ortaokul Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimleri İle Demokrasi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, s.33-38, Yıl:7, Sayı:1, 2015.*
- BİLDİK, G.; “İlköğretim Yedinci Sınıfta Verilen Çevre Konusunun Öğrencilerin Çevresel Tutumu ve Çevre Bilgisi Üzerine Etkisi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.*
- BODUR, Gönül; “Hemşirelik Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığına İlişkin Görüşleri”, *İstanbul Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Hemşirelik Öğretimi ABD, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.*
- BOZKURT, Orçun. Ve CANSÜNGÜ, Özlem; “İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Eğitiminde Sera Etkisi ile İlgili Kavram Yanılgıları.” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 67- 73, s. 23, Ankara, 2002.*
- BOZKURT, Yavuz; “Çevre Sorunları ve Politikaları”, Ekin Yayınevi, Bursa, 2013.
- BRADLEY, Jennifer., WALÍCZEK T. and WALÍCZEK J. “Relationship Between Environmental Knowledge and Environmental Attitude of Light School Students”. *The Journal of Environmental Education, 30 (3), (1999).*

- BUHAN, Bilge; “Okul Öncesinde Görev Yapan Öğretmenlerin Çevre Bilinci ve Bu Okullardaki Çevre Eğitiminin Araştırılması”, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2006.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener; “*Bilimsel Araştırma Yöntemleri*”, 9.bs., Ankara, 2008.
- CERİTLİ, İsmail; “Çevreci Farkındalık ve Empati”, *Çevre ve İnsan Dergisi*, sayı 77, Ekim 2009.
- CİĞERİM, Nesrin; “*Toplu Beslenme Yapılan Kuruluşlarda Besin, Mutfak ve Personel Hijyeni Sağlığı Eğitimi*”, MPM Yayını, Ankara, 1994.
- CULEN, Gerald, Volk, Tlingit; “Effects of an Extended Case Study on Environmental Behavior and Associated Variables in Seventh and Eight-Grade Students”, *The Journal of Environmental Education*, 31 (2), 2000.
- ÇABUK, Burcu, KARACAOĞLU, Ö. Cem; “Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 1-2, 2003.
- ÇEPEL, Necmettin ve ERGÜN, Celal; “*Temel Çevre Sorunları*”, 2007.
- ÇEPEL, Necmettin; “*Ekolojik Sorunlar ve Çözümleri*”, TÜBİTAK, Ankara, 2003.
- ÇINAR, Özer; “*Çevre Kirliliği ve Kontrolü*”, 1.bs., Ankara, 2008.
- DENİŞ, Huriye; “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yaşadıkları Çevrede Bulunan Milli Parkalara Yönelik Tutumlarının Araştırılması (Isparta ili Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2007.
- EAGLES, Paul F. J. Ve ROBERT, Demare; *Factors Influencing Children's Environmental Attitudes*. *The Journal Of Environmental Education*, 30 (4), 33,1999., Akt. Baş 2010.

- EK, Nurcan, KILIÇ, Nimet, ÖGDÜM, Perihan, DÜZGÜN, Gülergün ve ŞEKER, Sibel; Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk ve Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları ve Duyarlılıkları. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi* (17),125-136, 2009.
- EROL, Gül Hanım ve GEZER, Kutret; Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevreye ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *International Journal of Environmental & Science Education*. 1 (1), 65 –77, 2006.
- ERTEN, Sinan. Empirische Untersuchungen Zu Bedingungen Der Umwelterziehung- Ein Günterkulturellervergleich Auf Der Grundlage Der Theorie Der Geplanten Verhaltens. Tectum Verlag, Marburg, 2000.
- ERTEN, Sinan, ‘Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması.’, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 91-100, (2005).
- ERTÜRK, Hasan, *Çevre Bilimleri*,3.bs., Bursa, s.173, 2009.
- ESER, Ahmet, “İlköğretim Öğrencilerinin İnsani Değer Düzeyleri İle Çevresel Tutumları Arasındaki İlişki”, *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2012.
- GÖK, Emine, “İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya, 2012.
- GÖK, Esra; “İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Fen Bilgisi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2012.
- GÖKÇE, Nazlı, KAYA, Erdoğan, AKTAY, Sayım, ÖZDEN, Muhammet; “İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları”, *İlköğretim Online E- Dergi*, 6(3), 452-468, 2007.

- GÖRMEZ, Kemal; “*Türkiye’de Çevre Politikaları*”, Ankara: Gazi Kitabevi, s.8., 1991.
- GÜLLÜ, Turan; “Halkın Çevre Sorunlarını Algılayışı, İzmit Örneği”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2007.
- GÜNER, İbrahim, KOCA, Halil, KODAY, Saliha; “*Genel Coğrafya*”, Pegem Yayınları, 2.bs., Ankara, 2007.
- GÜNEY, Emrullah; “*Çevre Sorunları*”, 2.bs., Ankara, s.11, 1998.
- GÜRPINAR, Ergun; “*Çevre Sorunları*”, 4.bs., İstanbul, s.100, 1989.
- ILGAZ, Selçuk, BİLGİLİ, Türkan; “Eğitim ve Öğretimde Etik”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.1, s. 14, Erişim Adresi: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunikkefd/article/view/1021004127>, Erişim Tarihi 10.04.2016
- KAHYAOĞLU, Mustafa, DABAN, Şerafettin, YANGIN, Selami, “İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları” , *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, s. 42-52, 2008.
- KAHYAOĞLU, Mustafa ve ÖZGEN, Nurettin; “Kırsal Kesimde Yaşayan İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi ve Çevre Sorunlarına Yönelik Görüşleri”, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, No:40, S. 102-115, 2009.
- KARPUZCU, Mehmet; “*Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü*”, 9. Bs. İstanbul, s. 26, 2007.
- KAVRUK, Sibel; “Türkiye’ de Çevre Duyarlılığı’nın Artırılmasında Çevre Eğitiminin Rolü ve Önemi”. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2002.
- KAYA, Ercan, AKILLI, Mustafa ve SEZEK, Fatih; “Lise Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesi.” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (9)*,43-54, 2009.

- KAZANCI, Nizamettin; “Aşınıp Taşınıyoruz” *Erozyon. Bilim ve Teknik Dergisi*, 70-73, 1995.
- KELEŞ, Ruşen; “*Kentleşme Politikası*”, 2. Baskı, Ankara, 437-440, 1993.
- KELEŞ, Ruşen ve HAMAMCI, Can; “*Çevre Politikası*”, 5. bs. Ankara s.42, 2005.
- KESİCİOĞLU, Oğuz Serdar, ALİSİNANOĞLU, Fatma; “60-72 Aylık Çocukların Çevreye Karşı Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.” *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, Sayfa 37-48, 2009.
- KESKİN GÜREL, Şeyma; “Çevre Sorunlarına Duyarlılık ve Çevre Bilinci (Afyonkarahisar İli Örneği)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2008.
- KOCATAŞ, Ahmet; “Ekoloji ve Çevre Biyolojisi”, Ege Üniversitesi Basımevi, 9. Baskı, İzmir, 2006.
- KORKMAZ, Hünkar, TATAR, Nilgün, KIRAY, Ahmet, KİBAR, Gözde; İlköğretim 6. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı, Pasifik yayınları, Ankara, 244s. ,2009.
- KUHLEMEIER, Hans, HUUB Van Denberg Ve Nijs Lagerweij; Environmental Knowledge, Attitudes And Behavior In Dutch Secondary Education. *The Journal Of Environmental Education*, 30 (2), 4-14, 1999.
- MA and BATESON, A Multivariate Analysis of Relationship Between Attitudes Toward the Environment. *The Journal of Environmental Education*, 31,(1), (1999).
- McKeown-Ice, Roland; “Environmental Education in the United States: A Survey of Preservice Teacher Education Program”, *The Journal of Environmental Education*, 32 (1), 4-11, 2000.
- MEGEP, *Evsel Atıkları Depolama, Kimya Teknolojisi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2009.

- OKTAY, Aslan, Şafak Uluçınar Sağır, Arzu Cansaran; “Çevre Tutum Ölçeği Uyarlanması ve İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Tutumlarının Belirlenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* S.25, s. 283-295, 2008.
- ÖZDEMİR, Adem; “İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilgi ve bilinçlerinin araştırılması”, Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003.
- ÖZDEMİR, Oğuz; “Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelere Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 27, ss. 125-138, 2010.
- ÖZPINAR, Deniz; “İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevre sorunları hakkındakigörüşleri (Afyonkarahisar ili örneği)”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Afyonkarahisar, 2009.
- ÖZTAN, Yılmaz; “Çevre Kirlenmesi”, 1.bs., Trabzon, 1985.
- ÖZTAN, Yılmaz, BOONE, William. & ANDERSEN, Holger; “Views of elementary and middle school Turkish students toward environmental issues”, *International Journal of Science Education*, 26(12), 1527-1546, 2004.
- ÖZTÜRK, Olgu; “Ülkemiz Yazılı Basınında Çıkan Çevre Haberleri ve Yüksek Öğretimimizdeki Çevre Habercilik Eğitiminin Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2008.
- PARASKEVOPOULOS, Spiros, PADELİADU, Susana & ZAFİROPOULOS, Kostas; “Environmental Research in Geographical and Environmental Education”, 15(3), 210 – 223, 1998.
- SAFRAN, Mustafa (edt.), *SOSYAL BİLGİLER, Öğretmen Kılavuz Kitabı* (ilköğretim 7), s. 182, Ankara 2010.

- SARKAR, Mahbub; “Secondary Students’ Environmental Attitudes: The Case Of Environmental Education In Bangladesh”. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences August (1)*, 2011.
- SAYAN, Betül; “Hemşirelik Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı ve Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2013.
- SORAN, Haluk, MORGİL, F. İnci, YÜCEL, Seda, ATAV, Esin ve IŞIK, Serap; “Biyoloji Öğrencilerinin Çevre Konularına Olan İlgilerinin Araştırılması ve Kimya Öğrencileri İle Karşılaştırılması.” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 128-139, 2000.
- ŞAHİN, Hande ve ERKAL, Sibel; “The attitudes of middle school students towards the environment. *Social Behavior and Personality*”, 38(8):1061-1072, 2010.
- ŞAMA, Erdoğan; “Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları—Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1997.
- TAŞKIN, Özgür ve ŞAHİN, Birgül; “Çevre” Kavramı ve Altı Yaş Okul Öncesi Çocuklar.” *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1) 23. Sayı, 2008.
- TANRIVERMİŞ, Harun; “Çevre Kirliliğinin Vergilendirilmesi: İlkeler, Uygulamaları ve Türkiye Açısından Genel Değerlendirme” [Elektronik Sürüm], *Ekolojik Yaklaşım*, 8(27), s.303 1997.
- TECER, Selcen, “Çevre İçin Eğitim: Balıkesir İli İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum, Bilgi, Duyarlılık ve Aktif Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma”, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak, 2007.
- TOKUÇOĞLU, Bülent; “Çevre Sorunları ve Kentleşme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi ABD Çevre Dergisi*, S.6, s.19, 1993.

- TOMBUL, Fatih; “Türkiye’de Çevre İçin Eğitime Verilen Önem”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, s.10., Ankara, 2006.
- TUNCER, Gaye, SUNGUR, Sema, TEKKAYA, Ceren, ERTEPINAR, Hamide; “Kırsal ve Kentsel Alanlarda Yaşayan 6. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları: Ankara’da bir çalışma.” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, , 167- 175, 2004.
- TÜRKER, Nuray; “Konaklama İşletmelerinde Çevre Duyarlılığı:”Konaklama İşletmeleri Yöneticilerinin Çevre Duyarlılığı Bakış Açısına Yönelik Bir Uygulama”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi*, s.8, Kasım 2002.
- TÜRKÜM, Ayşe Sibel; “Çağdaş toplumda çevre sorunları ve bilinci, Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan”, 168, Ankara, 1998.
- TÜYSÜZOĞLU, Banu Binbaşaran; “Türkiye’de Çevre Eğitimi ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Ön Araştırma Raporu”, Haziran, 2005.
- UZUN, Naim ve SAĞLAM, Necdet, “Orta Öğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, s.240-250, s.242, 2006.
- UZUNOĞLU, Selim; “Çevre Eğitiminin Amaçları Uğraşı Alanları ve Sorunları”, *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.21, 1996.
- ÜNAL, Sena, Ve DIMİŞKI, Ebru; “Unesco-Unep Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16-17, 142-154. 1999.
- ÜNAL, Sena; “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevre bilgisi ve Çevreyle İlgili tutumlarının İncelenmesi (Dikili İlçesi Örneği)”, *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir, 2011.

- ÜNLÜ, İhsan, SEVER, Ramazan, AKPINAR, Erdal; “Türkiye’de Çevre Eğitimi Alanında Yapılmış Küresel Isınma ve Sera Etkisi Konulu Akademik Araştırmaların Sonuçlarının İncelenmesi”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 39-54, 2011.
- VURAL, Mehmet; “En Son Değişiklikleriyle İlköğretim Okulu Programları”, Yakutiye Yayıncılık, s.8-10, 2003.
- YALÇIN, Ceyhan; “Çevre Duyarlılığı ve Eğitimi”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, s. 128, 1993.
- YAŞAR, Sinan (edt.); Orta Öğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı, s. 211, Ankara 2012.
- YILDIRIM, Kürşad Emrah; “Çevre Vergilerinin Türkiye ve Avrupa Birliğindeki Uygulamaları ve Mükelleflerdeki Çevre ve Çevre Vergisi Bilinci Üzerine Erzurum İlinde Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2012.

EKLER

EK-1

Öğrencilerin Sosyoekonomik Durumu İle İlgili Bilgiler

Sevgili Öğrenciler,

Bu uygulama, bir araştırmayla ilgilidir. Bunun sonunda size herhangi bir not verilmeyecektir. Dolayısıyla, lütfen adınızı yazmayınız. Soruları iyice okuyarak içtenlikle cevaplamamız, çalışmanın daha nitelikli olmasını sağlayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Aşağıdaki cümlelerde size uygun gelen seçeneği çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Lütfen hiçbir cümleyi boş bırakmayınız.

- 1) oturduğunuz yer (köy veya ilçenin adı) :
- 2) kaçınıcı sınıfa gidiyorsunuz?.....
- 3) ekonomik düzeyiniz nasıldır?
 - A) Düşük
 - B) Orta
 - C) İyi
 - D) Çok iyi
- 4) Babanızın eğitim düzeyi nedir?
 - A) Diplomasız
 - B) İlkokul mezunu
 - C) Ortaokul mezunu
 - D) Lise ve üzeri
- 5) Annenizin eğitim düzeyi nedir?
 - A) Diplomasız
 - B) İlkokul mezunu
 - C) Ortaokul mezunu
 - D) Lise ve üzeri
- 6) Cinsiyetiniz nedir?

Kız	☐
Erkek	☐

EK-2

ÇEVRESEL TUTUM ÖLÇEĞİ*

Sevgili Öğrenciler,

Bu uygulama, bir araştırmayla ilgilidir. Bunun sonucunda size herhangi bir not verilmeyecektir. Dolayısıyla, lütfen adınızı yazmayınız. Soruları iyice okuyarak içtenlikle cevaplamanız, çalışmanın daha nitelikli olmasını sağlayacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Aşağıdaki cümlelerde size uygun gelen seçeneği çarpı (X) koyarak işaretleyiniz. Lütfen hiçbir cümleyi boş bırakmayınız

a- Çevresel Davranış Alt Ölçeği

	Her zaman	Çoğunlukla	Arasıra	Çok az	Hiç
1- TV ve radyolarda çıkan çevre ile ilgili programları izliyorum.	()	()	()	()	()
2- Çevreyle ilgili gelişmeleri günlük gazetelerden takip ediyorum.	()	()	()	()	()
3- Çevreyle ilgili konuları işleyen belgeseller izliyorum.	()	()	()	()	()
4- Ders kitapları dışında çevreyle ilgili kitaplar okuyorum.	()	()	()	()	()
5- Çevreyle ilgili popüler dergileri takip ediyorum.	()	()	()	()	()
6- Çevreyle ilgili bilimsel makaleleri takip ediyorum.	()	()	()	()	()
7- Çevreye zarar veren birini çekinmeden uyarırım.	()	()	()	()	()
8- Okulumuzda çevre temizliği ile ilgili bir faaliyet düzenlenirse gönüllü katılmak isterim.	()	()	()	()	()
9- Arkadaşlarım beni çevreye duyarlı biri olarak bilir.	()	()	()	()	()
10- Yaşanabilir bir çevre için gerekirse uzun süre ücretsiz çalışabilirim.	()	()	()	()	()
11- Çevre konusundaki bilgilerimi arkadaşlarımla paylaşıyorum.	()	()	()	()	()
12- Bir ürün alırken atığının geri dönüşümlü olmasına dikkat ederim.	()	()	()	()	()
13- Daha pahalı da olsa çevreye zarar vermeyen ürünleri tercih ederim.	()	()	()	()	()

b- Çevresel Düşünce Alt Ölçeği

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1- Nesli tükenmekte olan canlılar çok abartılıyor, zaten doğada çok sayıda tür var, birkaçı tükense önemli değildir.	()	()	()	()	()
2- Tarihi yerlere para harcamak yerine lüks yollar yapılırsa ülkemiz için daha faydalıdır.	()	()	()	()	()
3- Erozyon artık ülkemizde görülmemektedir.	()	()	()	()	()
4- Tarımda kullanılan böcek ilaçları çevre için faydalıdır.	()	()	()	()	()
5- Orman vasfını kaybetmiş arazilerin, ülkeye gelir getirmesi amacıyla satılmasında bir sakınca yoktur.	()	()	()	()	()
6- Milli parklarda ve ormanlarda turizm amaçlı binaların yapımına devlet izin vermelidir.	()	()	()	()	()
7- Ev yapmak için en iyisi sulak alanlar kurutulmalı ve o bölgelerde ev yapılmalıdır.	()	()	()	()	()
8- Çevre kendi kendini temizlediği için insanların atıkları problem olmaz.	()	()	()	()	()
9- Ozon tabakası özellikle Amerika üzerinde incelenmiş, Türkiye için bir tehlike yoktur.	()	()	()	()	()
10- Odadan çıkarken ışığı kapatmak fazla bir enerji tasarrufu sağlamaz.	()	()	()	()	()
11- Dünyada, insanların hiçbir zaman kirletmeyeceği kadar çok su vardır.	()	()	()	()	()
12- Doğal kaynakların hızla tüketilmesi geleceğimiz için önemli sorundur.	()	()	()	()	()
13- Türkiye'nin önemli sorunlarından biri çarpık kentleşmedir.	()	()	()	()	()
14- Yerkürenin giderek ısınması gelecekte facialara sebep olabilir.	()	()	()	()	()

* Ölçek, faktör analizi sonuçlarına göre düzenlenmiştir.

EK-3

T.C.
ÇAYIRLI KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 33699652-730.08/486
Konu : Anket Uygulaması

12/03/2015

.....ORTAOKUL MÜDÜRLÜĞÜNE
ÇAYIRLI

İlçemiz Yazıkaya Ortaokulu Müdür V. ve Sosyal Bilgiler Öğretmeni Celal NAVRUZ 06/04/2015 ile 17/04/2015 tarihleri arasında ekli listede bulunan Ortaokulların 6. 7. ve 8. Sınıflarında öğrencilerin Sosyo-ekonomik durumları ile ilgili bilgiler ve Çevresel tutum ölçeği olmak üzere iki konuda anket uygulaması yapmak istediğine dair dilekçesi incelenmiş olup, söz konusu anketi ekli listede belirtilen tarihlerde yapması müdürlüğümüzde uygun görülmüştür. Anket uygulaması ile ilgili olarak gerekli kolaylığın gösterilmesi hususunda;

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Mehmet ÇOLAK
İlçe Milli Eğitim Müdürü

Ek-4

Uygulama Yapılacak Okullar

Çalışma Takvimi

BALIKLI ORTAOKULU	06.04.2015-17.04.2015
CENNETPINAR ORTAKULU	06.04.2015-17.04.2015
HARMANTEPE ORTAKULU	06.04.2015-17.04.2015
VERİMLİ ORTAKULU	06.04.2015-17.04.2015
YAZIKAYA ORTAKULU	06.04.2015-17.04.2015
ZİYA GÖKALP ORTAKULU	06.04.2015-17.04.2015
29 EKİM ORTAKULU	06.04.2015-17.04.2015

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Celal NAVRUZ

Doğum Yeri ve Yılı : Erzincan, 1983

Yabancı Dili : İngilizce

İlköğretim : Erzincan Üzümlü Merkez İlköğretim Okulu

Ortaöğretim : Üzümlü Çok Programlı Lisesi

Lisans : Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim

Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana

Bilim Dalı, 2008

Çalışma Hayatı : Erzurum Köprüköy Emreköy İlköğretim

Okulu, 2009, Erzincan Çayırılı Yazıkaya

İlköğretim Okulu, 2010, Üzümlü Bayırbağ

Ortaokulu, 2015.